

Bajke braće Grimm u nastavi hrvatskoga jezika

Košak, Lara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:318647>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Lara Košak

**Bajke braće Grimm u nastavi Hrvatskoga
jezika**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lara Košak
Matični broj: 0009068278

Bajke braće Grimm u nastavi Hrvatskoga jezika

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Njemački jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Karol Visinko

Rijeka, 29. studenoga 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Bajke braće Grimm u nastavi Hrvatskoga jezika* izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Karol Visinko.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Lara Košak

Potpis

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	BAJKA	2
2.1.	Definiranje bajke	2
2.2.	Klasične bajke	4
2.3.	Moderne bajke	5
2.4.	Fantastične priče	5
3.	BRAĆA GRIMM I GRIMMOVE BAJKE	7
4.	PRIMJENA BAJKI BRAĆE GRIMM U ODGOJNO – OBRAZOVNOM PROCESU .	10
5.	BAJKE U OSNOVNOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU	13
6.	BAJKE BRAĆE GRIMM U NASTAVNIM PODRUČJIMA HRVATSKOGA JEZIKA	16
6.1.	Bajke braće Grimm u nastavi književnosti	16
6.1.1.	Školska interpretacija bajke <i>Kralj Bradonja</i>	17
6.2.	Bajke braće Grimm u nastavi jezika	23
6.2.1.	Neodređeni glagolski oblik	24
6.2.2.	Glagolski oblici za izricanje glagolskih vremena	25
6.3.	Bajke braće Grimm u nastavi medijske kulture	28
6.3.1.	Bajke braće Grimm u radijskome mediju	30
6.3.2.	Upoznavanje bajki braće Grimm putem kazališnih predstava	31
6.3.3.	Bajke braće Grimm u filmskome mediju – animirani (crtani) film i igrani film ...	33
6.4.	Bajke braće Grimm u nastavi jezičnoga izražavanja	38
6.4.1.	Usmena rasprava	39
6.4.2.	Pisano jezično izražavanje	42
7.	ZAKLJUČAK	45
8.	POPIS LITERATURE	48
9.	SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI	50

1. UVOD

Tema ovoga rada jest primjena bajki braće Grimm u nastavnim područjima Hrvatskoga jezika. U radu se navode mogućnosti primjene bajki braće Grimm u nastavu području književnosti u 5. razredu, u nastavnim području hrvatskoga jezika u 6. razredu, u nastavnim području medijske kulture u 7. razredu i u nastavnim području jezičnoga izražavanja u 8. razredu osnovne škole. Naime, smatra se da bi se bajkama braće Grimm trebalo posvetiti više vremena u školskom predmetu Hrvatski jezik nego što to predviđa još uvijek aktualni *Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006)*. Razlozi za to su višestruki, među kojima u ovome radu izdvajamo razvijanje nekih od literarnih sposobnosti učenika.

U radu se ponajprije određuje pojam bajka, zatim se donosi pregled života i rada braće Grimm te se piše o njihovim bajkama. Također, ističu se načini na koje je bajka kao književna vrsta prisutna u osnovnoj školi. U ostalim se poglavljima promatraju bajke braće Grimm u odgojno-obrazovnom procesu. Donose se primjeri primjene bajki braće Grimm u nastavnim područjima Hrvatskoga jezika. Time se ostvaruje cilj ovog diplomskog rada: osvijestiti dobre mogućnosti primjene bajki braće Grimm u osnovnoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika uvodeći pritom nove načine obradbe.

Cilj je rada prikazati kako se bajke braće Grimm mogu primijeniti u svakom nastavnim području Hrvatskoga jezika te osvijestiti potrebu da se u odgojno-obrazovni sustav uvedu novi načini obrade bajki braće Grimm.

2. BAJKA

2.1. Definiranje bajke

Riječ *bajka* dolazi od glagola *bajati*, što znači *vraćati*, *čarati*¹, a prema glagolu *gatati* postoji i zastarjeli naziv *gatka* te ima dva značenja (Pintarić 1999: 11). U književnoj teoriji *bajka* imenuje „književna djela u kojima se bez začudnosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet, dok u razgovornom smislu bajka ima podcjenjivačko značenje, jer se upotrebljava umjesto riječi izmišljotina, budalaština ili prazna priča“ (Pintarić 2008: 7).

Bajka kao književna vrsta bila je i još uvijek jest predmet bavljenja brojnih književnih teoretičara i autora. Prema tome nailazi se na veliki broj definicija bajki. Solar (1982) piše da je bajka „osobita književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepliću sa zbiljskim na takav način da između čudnog i zbiljskog, prirodnog i natprirodnog, mogućeg i nemogućeg i nema pravih suprotnosti.“ (Solar 1982: 169). Stjepko Težak piše da je bajka „svaka priča, narodna ili umjetnička, u kojoj je, baš kao u crtanom filmu, sve moguće“ (Težak 1969: 5). Ana Pintarić (2008) bajku definira kao „jednostavnu proznu vrstu prepoznatljivu po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima.“ (Pintarić 2008: 7). U skladu su s tim sljedeće odrednice bajke: karakteristični počeci i završeci bajke, susret čudnog i zbiljskog, polaritet dobra i zla, jaka čežnja za pustolovinom, izuzetna moć mašte te neobjašnjiva događanja.

Bajka je prenošena usmenom predajom iz naraštaja u naraštaj. Prepričavale su se s koljena na koljeno po tamnim zadimljenim kuhinjama osvijetljenim samo vatrom s ognjišta, ili po gospodskim sobama s ulaštenim podom, gdje se obitelj skupljala oko peći da muzicira, igra karte ili veze, kako to vidimo na starim slikama iz obiteljskog života (Tabak 1988: 352). Ima podosta teorija o postanku bajki, međutim ne zna se točno otkad postoje i kako su nastale. „A očito je da su bajke došle iz duboke daljine, kad je čovjek sa svijetom bio jedno, kad se tek učio živjeti, govoriti, misliti, raditi“ (Tabak 1988: 350). Postoje brojne inačice istih bajki u

¹ Stjepko Težak u knjizi *Interpretacija bajke* navodi da je bajka zaista stvorena od glagola *bajati*, što je prvobitno značilo *čarati*, *vraćati*, govorenjem tajanstvenih riječi i obavljanjem nekih radnji otklanjati ili nanositi na koga bolest, uroke i dr. Glagol *bajati* ima i još jedno značenje: pričati nešto zanimljivo radi pridobivanja, mrmljati, truditi se nešto napraviti (Težak 1969: 6).

različitim kulturama² te se sukladno tome za bajke kaže da su *baština cijeloga svijeta* (Pintarić 1999: 19).

U literaturi i znanstvenim krugovima nailazi se na brojne nesporazume koji proizlaze iz sumnje u odgojnu vrijednost bajke (Težak 1969: 6). Štoviše, zbog zastrašujućih scena i stanja koja mogu uplašiti djecu i prenijeti im pogrešne moralne poruke, sve češće se pojavljuje pitanje jesu li bajke uopće štivo koje djeca trebaju čitati (Vučić 2006: 233). Vrlo se često naglašavaju negativni likovi poput zločestih maćeha, opasnih vještica, prevaranta i skitnica koji su nosioci zla. Tomu valja dodati nasilje, neprihvatljive postupke te mjesta koja pobuđuju osjećaj straha, poput tamnica ili pak vješala. Tako se, primjerice, upozorava na bajke s neprikladnim sadržajima za djecu koje najčešće nemaju sretan završetak. Smatra se da takve bajke djeluju negativno na dijete jer „bude u djetetu nepotrebni strah i traume, privikava ga na grozote i sadizam, formira u njemu neznanstveni pogled na svijet“ (Težak 1969: 7). Takve su pak bajke zanimljive odraslome čitatelju, koji ima razvijenije literarno i životno iskustvo, no za djecu čitatelje one predstavljaju previše tjeskobe prilikom čitanja (Visinko 2005: 40). Brojna istraživanja pokazuju da djeca ponovno žele slušati one dijelove bajki ili pak cijelu bajku, koji pobuđuju u njima strah, gdje je napetost najveća. Razlog tomu je nesvjesna želja djeteta da ponovno proživi u sebi zlo, znajući da ipak nakon toga slijedi dobro (Visinko 2005: 40). Od svih navedenih prigovora, najosnovaniji je onaj o psihičkim traumama što ih izazivaju stravične bajke (Crnković 1984: 22). Do takvih trauma dolazi kada se bajke zloupotrebljavaju, tj. pričaju djeci u zabačenim i vrletnim krajevima, u mraku ili za vrijeme vremenskim nepogoda ili pak na vrlo impresivan način i radi toga da se preplaši djecu (isto).

Branitelji bajke suprotstavljaju se svim navedenim negativnim utjecajima i naglašavaju umjetničku vrijednosti bajki. Bruno Bettelheim (1975) u svojoj knjizi *Značenje bajki* progovara o tome da bajka ne bi mogla imati svoj psihološki učinak na dijete da nije najprije umjetničko djelo. Bajka daje pozitivne psihološke doprinose unutar njemu rastu svakoga djeteta, a uživanje u čitanju ili slušanju bajki ne potječe samo od psihološkog značenja priče već od literarnih kvaliteta svake pojedine bajke (Bettelheim 1975: 27). Djeca na potpuno drugačiji način doživljavaju bajku nego odrasli i za većinu njih i maćeha, i zli kraljevi, i vještice predstavljaju samo opća mjesta koja na njihovoj mladoj psihi ne ostavljaju

² Bajke različitih kultura zapravo su naizgled slične. Štoviše, osnovna misao svake bajke ostala je ista. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, tako su se razvijale i kulture, narodi, njihov jezik pa i načini na koje su bajke pričali. Svaki je narod u njih unosio spoznaje iz vlastitog života i smjestio ih na svoje tlo i pod svoje nebo (Tabak 1988: 351).

tragove (Težak 1969: 8). Dječja vjera u dobro puno je jača nego samo zlo koje najčešće na kraju bajke u potpunosti nestane. Djeca i bajke duboko su vezani te između njih postoji posebna veza koja je možda odraslom recipijentu neshvatljiva. Naime, djeca kao i bajke ne poznaju granice između sna, mašte i stvarnosti. U njihovom svijetu, svijetu djetinjstva, kao i u svijetu bajke sva su čuda moguća, budući da djeca još uvijek ne znaju proporcije realnosti, nego se tek uče realnosti (Tabak 1988: 350).

Stjepko Težak ističe da se na dva vrlo jednostavna načina mogu izbjeći negativnosti koje djeci možda prijete od bajke i to na sljedeći način: „1. Izaberimo djetetu dobru i umjetnički vrijednu bajku. Najbolje od najboljega!, 2. Razgovarajmo s djecom o bajci, objašnjavajmo bajku.“ (Težak 1969: 10). Ova dva pravila trebali bi poštovati roditelji, odgojitelji, nastavnici te svi oni koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu djeteta. Nakon recepcije određene bajke, valjalo bi s djetetom raspraviti o postupcima likova, o njihovoj motivaciji za iste, o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti određenog postupka te im prije svega dati do znanja da svijet bajke ne može biti jednak kao i svijet u kojem živimo. Visinko (2005) u knjizi *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija* piše da većina roditelja, priču, najviše bajku drži bitnim čimbenikom djetinjstva te se trudi na njezinu uključivanju u život djece te pokušavaju pronaći odgovore na pitanja koja im otvaraju susreti njihove djece s bajkom (Visinko 2005: 39).

Ana Pintarić (2008) u knjizi *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacija* naglašava da se promatranjem ustroja književne zbilje uočava podjela na klasičnu i modernu bajku te fantastičnu priču. Za potrebe ovoga rada potrebno je navesti samo opća obilježja svake od ovih književnih vrsta.

2.2. Klasične bajke

Valja reći da pojam *klasičan* (Pintarić 2008: 9) ima više značenja te da se u sintagmi 'klasične bajke' prije svega misli na uzorne bajke, odnosno one koje su utemeljile umjetničku ili autorsku bajku u svjetskoj književnosti, a koje su pisali Charles Perrault, Jeanne-Marie LePrince De Beaumont, Jacob i Wilhelm Grimm, Aleksandar Sergejevič Puškin, Hans Christian Andersen, Božena Němcová, Aleksandar Nikolajevič Afanasjev i Oscar Wilde (Pintarić 2008: 9). Klasična bajka prepoznaje se prema stereotipnoj kompoziciji, sukobu dobra i zla, uvjetu i kušnji, ponavljaju radnje i dijaloga, čarobnim predmetima i riječima, likovima kraljeva i kraljica, drvosječa i postolara, nadnaravnim pomagačima iz svijeta vila, čarobnica, divova i zmajeva (Pintarić 2008: 9).

Za potrebe ovoga rada važno je navesti da su braća Grimm pisali klasične bajke. Na njihovim primjerima bajki učenici već u prvom obrazovnom ciklusu uče o sastavnicama te podvrste dječje priče (Visinko 2005: 37). Isto tako, valja spomenuti i objasniti moderne bajke i fantastične priče.

2.3. Moderne bajke

Prihvaćeno je da je moderna bajka zapravo razrađenija klasična bajka čiju je razgradnju započeo Hans Christian Andersen. Opisi na koje nailazimo u klasičnoj bajci vrlo su sažeti, dok je u modernoj bajci pripovjedačka tehnika iznimno bogata. „Opisi su likova, mjesta i vremena sadržajni i bogatiji, sve su češći funkcionalni pejzažni opisi i stilske figure, a postupci su likova motiviraniji“ (Pintarić 2008: 10). Bitna razlika između klasične i moderne bajke je ta, da u modernoj bajci klasični motivi bivaju predstavljeni na nov način te izostaje zaslužena nagrada ili kazna. Na Andersenovu razgradnju nastavlja se Oscar Wilde koji je bajku doveo do visoke estetske i jezično-stilske razine te se zapravo smatra da je on usustavio modernu bajku (Pintarić 2008: 10).

2.4. Fantastične priče

Lewis Carroll smatra se utemeljiteljem fantastične priče, a s djelima *Alica u Zemlji čudesna* i *Alica s onu stranu ogledala* postavio je model fantastične priče. One najčešće tematiziraju igru, djetinjstvo i odrastanje, u većoj mjeri prisutni su suvremeni motivi, napušta se stereotipna kompozicija, sumnja se u postojanje nestvarnoga svijeta te su glavni likovi djeca, a nestvarni su često predstavljeni kao tajanstveni prijatelji (Pintarić 2008: 11).

Brojne dječje priče, bajke, a posebice fantastične priče nose u sebi i složenost i zamršenost, ali se bez obzira na to rado čitaju i prepričavaju (Visinko 2005: 36). Visinko (2005) ističe kako učenici na početku školovanja susreću fantastičnu priču no o njoj ne uče sustavno i ne razlikuju je od bajke (isto: 42). Također, navodi važne pojedinosti u vezi s određivanjem podvrste priče kojoj pripada *Alica u Zemlji čudesna*. Navodi se kako je Lewis Carroll u svom dnevniku zabilježio da je djevojčicama Liddell „ispričao bajku (*fairytale*)“ (isto). Uz Carrollovo navedeno djelo vezuje se pojava *fantasy*, „što u prijevodu korespondira s maštom, sanjom, sanjarijom i prividom“ (isto). No *fantasy* se u mnogo čemu razlikuje od bajke te stoga možemo slijediti naziv fantastična priča, ali i naglasiti razlike između bajke i fantastične priče (isto). Pri navođenju razlika između bajke i fantastične priče, Visinko (2005)

rabi dva temeljna znanstvena tumačenja o fantastičnoj priči; tumačenje Dubravke Zima i Borislava Pavlovskog (isto). Pavlovski upućuje na temeljnu razliku između čudesnog svijeta, koji se pridružuje realnom svijetu bez da narušava njegovu koherentnost, i fantastike, u kojoj se u realnom svijetu pojavljuje nešto sasvim nemoguće, koje narušava koherentnost svijeta i dovodi do poremećaja stabilnosti i sklada (isto: 43). Vodeći se navedenim, razumljive su poteškoće u dječjoj recepciji fantastične priče, „toga irealnoga svijeta kojega su izvorišta sasvim drukčije naravi negoli izvorišta svijeta bajke“ (isto). Visinko navodi kako se razlika između bajke i fantastične priče još bolje oslikava u radu Dubravke Zima, koja odgovara na pitanja što je fantastika i kako se primjenjuje (isto). Bajka ne pobuđuje neprekidna čuđenja, iz razloga što je njezin svijet stamen te čitatelj u njoj prepoznaje čvrsto utvrđena pravila koja ne mijenjaju koherentnost realnoga svijeta (isto). Dok fantastika „počiva na različitim kršenjima fizičke zbilje, podržava pojave i fenomene 'toliko različite da njihovo popisivanje ili razvrstavanje ne bi polučilo nikakve zadovoljavajuće rezultate'“ (isto). Fantastična priča dakle počiva na irealnom svijetu koji pak je u vezi s realnim svijetom te dječja fantastična priča pretpostavlja izokrenutost s gledišta djetetove stvarnosti (isto: 44).

3. BRAĆA GRIMM I GRIMMOVE BAJKE

Jacob i Wilhelm Grimm preteče su suvremenog jezikoslovlja i poznati njemački folkloristi. Obojica su rođena su u gradiću Hanau i istočnom Hessenu; Jacob je rođen 1785. godine, a Wilhelm godinu dana kasnije. U Kasselu su pohađali gimnaziju, a pravo su studirali na Sveučilištu u Marburgu. Braća za vrijeme studija slušaju razna predavanja iz područja povijesti, književnosti i jezikoslovlja koja su doprinijela tome da su upravo na području jezikoslovlja postali izvrsni učenjaci (Tabak 1988: 338-341). Njihov profesor prava, plemić Friedrich Karl von Savigny pobliže ih je upoznao s književnošću romantizma. U njegovoj bogatoj privatnoj knjižnici braća su se upoznali s brojnim piscima iz romantizma te „zaranjaju u stari jezik, proučavaju drevni tekst te se zanose zvonkom poezijom prohujalih stoljeća“ (Tabak 1988: 342).

U klasicizmu je začeta umjetnička ili autorska bajka te joj klasicizam nije naklonjen. Međutim, romantizam ju je s izuzetnim veseljem prigrlio i dao joj prostora za razvitak. „Braća Grimm stvaraju u doba romantizma, kad je na osobitoj cijeni sve što je pučko, kad se otkrivaju pučke vrijednosti i kad se sakuplja, na vidjelo iznosi, proučava i tumači te znanstveno i književno obrađuje svekoliko pučko blago, pjesme, priče, bajke i drugo“ (Tabak 1988: 348). Heidelberški krug bavio se sakupljanjem i istraživanjem njemačke pučke književnosti i nacionalnog leksičkog blaga te su se braća, potaknuti vlastitim interesom za sakupljanje bajki, priključili spomenutom krugu³. Braća su jako voljeli dobre priče – priče o kraljevima i kraljicama, zlim maćehama, bezdušnim vješticama i dobrim vilama (Vučić 2006: 223). Sakupljanje pučkih bajki i priča nije započelo djelovanjem braće Grimm, već su se i mnogi prije njih okušali u sakupljanju, prerađivanju i objavljivanju zbirki. Međutim, od njih dvojice počinje „znanstveno proučavanje toga pučkog blaga“ (Tabak 1988: 356). Brojne bajke i legende braće Grimm prenesene su usmenom predajom. Braća su bajke sakupljali po raznim mjestima poput pivnica, gostiona, ljekarna i to ponajprije od brojnih poznanika, kao i svih koji su bili spremni s njima podijeliti svoje usmeno blago. Zapravo, sakupljali su ih gdje god i kad god su stigli i imali priliku. Wilhelm je zapisivao, birao i dotjerivao bajke, dok je Jacob bio zadužen za znanstveni rad (Vučić 2006: 224). Nakon dugogodišnjeg skupljanja, 1812. godine objavili su ih u prvoj zbirki pod nazivom *Bajke za djecu i dom (Kinder- und Hausmärchen)* (Tabak 1988: 37). Braća svako sljedeće izdanje obogaćuju novim bajkama te

3

https://www.germany.travel/media/content/press_kit/brueder_grimm/press_kit_3/hr/HR_Brothers_Grimm_Biography.pdf (pristupljeno 6.9.2018.)

štošta mijenjaju i dotjeruju. Neke od znamenitih Grimmovih bajki su: *Pepeljuga, Snjeguljica, Trnoružica, Ivica i Marica, Vuk i sedam jarića, Crvenkapica, Cvilidreta, Matovilka, Ukleti kraljević i Čelik-Henrik, Kraljevna-guščarica, Zlatna guska, Guščarica na studencu, Bremenski gradski svirači, Stoliću, prostri se!, Palčić, Trojica šumskih patuljaka* i mnoge druge (Pintarić 2008: 54). Njihove priče dijele se u četiri grupe. Prvu grupu, pod nazivom priče (u kojima prevladavaju fantastični elementi), tj. bajke ubrajaju se: najpoznatije dječje bajke u verziji braće Grimm (*Vuk i sedam kozlića, Ivica i Marica, Pepeljuga, Crvenkapica, Trnoružica, Snjeguljica*), bajke s motivom pretvorbe čovjeka u životinju i obratno (*Snjeguljica i ružica, Čarobno zelje, Žablji kralj ili željezni Heinrich, Sedam gavrana, Bijela i crna zaručnica*), bajke o nagrađenoj vjernosti i ustrajnosti i o nagradi za dobra djela i za pomoć bližnjemu (*Vjerni Johann, Gospođa Hole, Jednooka, Dvooka i Trooka, Zvezdani taliri, Dvanaest lovaca, Dva putnika*), bajke o patuljcima i sličnim bićima (*Tri patuljka u šumi, Cvilidreta*), i ostale bajke (*Zlatna guska, Vrijeme života, Šest pomagača* itd.). Druga grupa jesu priče u kojima prevladavaju realistički, često groteskni, a katkada i nonsensni elementi (*O mudrom krojaču, Tri lijenčine, Tri prelje, Djed i unuča, Tri brata, Lijeni Hinko, Ditmarske laži, Priča o zemlji lijenčina...*), treća grupa su priče u kojima su glavni junaci životinje (*Lisica i mačka, Stari Sultan, Vuk i lisica* itd.) i četvrta grupa su priče s religioznim motivima, tj. legende (*Marijino dijete, Siromašni i bogati*) (Crnković 1984: 34).

Povijest književnosti bilježi da su braća Grimm bajke zapisivali onako kako ih je narod kazivao, dok se u novije vrijeme javlja mišljenje da su ih često uređivali prema vlastitoj mašti. Josip Tabak (1988) donosi zanimljivu tvrdnju Viktora Žmegača:

'Zastupajući uvjerenje romantizma da se u tim oblicima narodne epike očituje osebujni duh naroda, braća Grimm težili su u načelu za tim da dočaraju autentičan stil kolektivnog stvaralaštva; u praksi su, međutim, često dali maha vlastitoj pripovjedačkoj mašti, pa su tekstovi, (...) u drugom izdanju prilično modificirani: naivnoj naraciji izvornika dodani su opisni elementi, živopisne pojedinosti, ponegdje motivi iz drugih vrela, a jače je naglašena logička motivacija(...)' (Tabak 1988: 358).

Ipak, dodavanjem raznovrsnih elemenata u prvobitno „vrlo neujednačene pučke priče“, braća su bajke dvostruko obogatili (Tabak 1988: 358). Važno je naglasiti da „Jacob i Wilhelm sebe nisu doživljavali kao zabavljače djece, već kao domoljubne istraživače narodnoga blaga“ (Vučić 2006: 226). Za vrijeme njihova života, Njemačka kakvu mi danas poznajemo nije postojala, već je to područje bilo mješavina samostalnih kneževina i kraljevina kojima je vladao Napoleon. Prema tome, jedina zajednička crta među ljudima koji su živjeli na tom području bio je njemački jezik (Vučić 2006: 226). “Svojim bajkama braća Grimm željeli su

pokazati da svi Nijemci pripadaju istoj kulturi, a zastupali su ideju ujedinjenja nezavisnih kraljevstava i kneževina, pa su kao mladi znanstvenici za svoj cilj odabrali zaštitu usmene predaje i tradicije u Njemačkoj“ (Vučić 2006: 226).

Tijekom vremena bajke braće Grimm prevedene su na više od 160 jezika te su zašle u svaki kutak kulturnoga svijeta. Posebnost njihovih bajki, čudesnost, prerušavanje i pretvaranje, i danas privlači mnoge čitatelje i „bajkozaljubljenike kao i suvremene bajkopisce“ (Pitarić 2008: 55). Valja reći da su braća Grimm bili uistinu pioniri u istraživanju narodnoga blaga (Vučić 2006: 225). Istina, braća Grimm baš poput junaka iz njihovih bajki, nisu umrli nego i danas žive u srcima svih ljudi svijeta (Tabak 1988: 358).

4. PRIMJENA BAJKI BRAĆE GRIMM U ODGOJNO – OBRAZOVNOM PROCESU

S mnogim bajkama braće Grimm djeca se susreću već u predškolskim ustanovama, ali i u vlastitom domu. To je književna vrsta s kojom se djeca najranije susreću, a prati ih prilično dugo i ostavlja najjače tragove (Crnković 1984: 21). Osjećaj bliskosti između djeteta i roditelja koji se javlja prilikom čitanja bajki jača vezu između djeteta i roditelja te se samim time stvara temelj za bliži odnos u kasnijoj dobi (Vranjković 2011: 195). Brojnim lijepim rečenicama i neprestanim moralnim porukama na jednostavan način uvode dijete u svijet (Vranjković 2011: 194). One djecu od malih nogu uvjeravaju da su plemenite duševne vrline najveće čovjekovo bogatstvo i da materijalna dobra vrlo često dolaze u obliku nagrade za zasluženu dobrotu, pravednost, snagu, iskrenost i ljepotu (Težak 1969: 68). Njih će ponajprije rado slušati djeca predškolske dobi i čitati djeca rane školske dobi, no Grimmove bajke realističnog tipa, u kojima se ističu dosjetljivost, pamet pa i ismijavanje mnogih mana, rado čitaju djeca kasnije dobi te im se vrlo rado vraćaju (Crnković 1984: 349).

Bajka se u školi javlja ponajprije u školskom predmetu Hrvatski jezik, ali i u odgojno-obrazovnom radu s učenicima u školskoj knjižnici⁴. Nadovezujući se na misao Stjepka Težaka „izaberimo djetetu dobru i umjetnički vrijednu bajku“ smatra se da su bajke braće Grimm upravo takve. Imaju iznimnu važnost i značaj za svako pojedino dijete u odgojno-obrazovnom procesu. Pritom valja naglasiti da su danas u velikoj mjeri u školama zastupljene samo one općepoznate bajke: *Ivica i Marica*, *Crvenkapica*, *Snjeguljica*, *Pepeljuga*, *Trnoružica*, *Cvildreta*, *Zlatna guska*, *Palčić*, *Vuk i sedam kozlića* dok su neke manje poznate poput *Marijino dijete*, *Gospođa Berta*, *Mudra Jelka*, *Tri zmijska lista* i brojne druge, potpuno izostavljene. Smatra se da se iz svake bajke braće Grimm može ponešto naučiti o dobrom ponašanju, ljudskim vrlinama i manama te iz svake izvući pouku. Budući da su neke bajke prepune nasilja, strašnih scena i djeci neshvatljivih opisa, smatra se da su takve bajke s razlogom izostavljene. Bettelheim (1975) ističe kako se bajke obraćaju svim razinama ljudske ličnosti i to komunicirajući na način koji doseže i do djetinjeg uma ali i do odrasle osobe

⁴ U *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) stoji da je školska knjižnica informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte škole. Isto tako, ona je mjesto okupljanja i provođenja izvannastavnoga i slobodnog vremena. Namijenjena je učenicima i učiteljima za potrebe redovite nastave, ali pruža potporu i svim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima škole. Ističe se da učenici drugog razreda osnovne škole u školskoj knjižnici knjigu dožive kao motivacijsko sredstvo za različite aktivnosti pričanjem raznih priča i bajki. (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.).

(Bettelheim 1975: 20). Isto tako, naglašava kako se nada da će pravo razumijevanje jedinstvene vrijednosti bajke navesti roditelje i nastavnike da im ponovno posvete središnju ulogu u životu djeteta koju su bajke stoljećima imale (Bettelheim 1975: 20). Ukoliko opet dođe do toga da se postavi pitanje trebaju li se bajke čitati djeci, valja se prisjetiti slavnog Alberta Einsteina koji je rekao: „Ako želite da vaša djeca budu inteligentna čitajte im bajke. Ako želite da budu još inteligentnija, čitajte im još bajki. Kad preispitam sebe i svoj način razmišljanja, dolazim do zaključka da mi je talent za maštanje značio više od bilo kakvog talenta za apstraktno, pozitivno razmišljanje.“ (Vučić 2006: 238). Prava umjetnička vrijednost bajki braće Grimm i njihova ljepota očituju se u nastojanju braće da prikažu kako je ipak sve moguće, unatoč svim preprekama i životnim nevoljama. One naglašavaju vrijednosti koje su svakome čovjeku bitne: ljubav prema bližnjemu, ljubav roditelja, toplina doma, prijateljstvo i sloga, razumijevanje, dobar život i mnoge druge. „Zapravo je vjera, da je ljubav među ljudima ipak moguća, primat opstojnosti koji se traži, što se može smatrati najvećom vrijednošću bajki uopće“ (Krajačić 2016: 92). Isto tako, smatra se da su dostojne literarne ljubavi te im je nađeno mjesto i u drugom i trećem obrazovnom ciklusu. Bajka koja je pravilno i u pravo vrijeme upotrijebljena, djetetu je ne samo korisna već i prijeko potrebna (Crnković 1984: 24). Crnković (1984) u knjizi *Dječja književnost* navodi što Ćopić kaže o bajci, o neumornoj pratilici čovjeka na putu njegova uspjeha (u pjesmi *Bajke*):

*„Skrivena želja u svakoj bajci
čovjeka uvis penje,
u svakoj cvjeta po jedna nada
i čeka ispunjenje.“*

Bajkama braće Grimm u školskome predmetu Hrvatsko jezik svakako treba posvetiti dovoljno vremena kako bi učenici doživjeli ljepotu svijeta bajke te dopustili da one potiču njihovu maštu i na taj način bogate njihov unutarnji svijet. Nastavnik koji već ima iskustva u odgojno-obrazovnom procesu ponudit će učenicima i manje poznate, ali vrijedne bajke koje možda i nadilaze nastavni program pa čak i učeničku dob. Određenu bajku nastavnik će uvrstiti u svoj nastavni plan kad god nađe razloga za to. Otkrivajući učenicima pravu, istinsku ljepotu bajke nastavnik razvija njihov estetski osjećaj, oduševljava ih za bolju bajku, ali ujedno i suzbija sve njezine eventualne negativne utjecaje (Težak 1969: 11). Svijet bajki braće Grimm doista jest udaljen od ljudskog života te često ostavlja mjesta za unošenje vlastitih očekivanja i fantazija, tj. „u fantastični svijet bajke projicirane su realne ljudske želje“ (Rosandić 1984: 143). Bajke braće Grimm oduvijek su izražavale ljudsku čežnju za vedrijim i pravednijim životom, vjeru u ljudsku snagu koja uz veliki trud može nadvladati zle sile i štiti likove od svih opasnosti.

Pintarić (2008) navodi kako su braća Grimm „bajku oslobodila posebnoga isticanja pouka i primjedaba, ali i ublažila neke grubosti“ (Pintarić 2008: 54). Učenici se vrlo često poistovjećuju s likovima iz njima dragih književnih djela, ali i s određenim situacijama u kojima se likovi nalaze. Njima je puno lakše identificirati se sa situacijama koje su stereotipne i svakodnevnne, nego sa nekim njima neshvatljivim situacijama. U bajkama braće Grimm prisutni su opisi situacija koji učenicima omogućavaju poistovjećivanje s istima.

Kao prednosti bajki Bruno Bettelheim (1975) ističe da „forma i struktura bajki nagovještaju djetetu slike kojima može strukturirati svoje sanjarije i da uz njihovu pomoć dade bolji smjer svome životu“. Isto tako, napominje da bajka, uz to što dijete zabavlja, isto tako i obavještava o njemu samom i potpomaže razvoj njegove ličnosti (Bettelheim 1975: 26). „Susreti djeteta i bajke potvrđuju djetetovu nepomućenu sposobnost suosjećanja, čistoću misli, sposobnost razlučivanja dobra od zla“ (Visinko 2005: 39). U vezi je s tim Težak još jednom naglasio umjetničku vrijednost najboljih bajki i potvrdio da su one zapravo najprikladnija književna vrsta za djecu (Težak 1969: 6). Pozitivan utjecaj bajki, osjetan još uvijek i u odraslom čovjeku, potvrđuje i Maksim Gorki: „Ja osobno priznajem da su na moj intelektualni razvoj bajke utjecale pozitivno dok sam ih slušao iz usta moje bake i seoskih pripovjedača“ (Težak 1969: 7). Valja reći da se prednost daje tome da nastavnik djeci pročita bajku, nego da je ispriča. Čitanje bajki naglas ima pozitivan učinak na djetetovo psihološko zdravlje te razvija i moždanu aktivnost (Vranjković 2011: 194). Iako pripovijedanje može biti izuzetno korisno, nisu svi „talentirani pripovjedači pa i dobra priča gdje kad ispadne mucava i jezično ne baš uzorna“ (Težak 1969: 13). Djeca su se već i u djetinjstvu u krugu obitelji, poznanika i odgajatelja susretala s bajkama, s raznim verzijama koje su možda bile lošije od originala te je vrijeme da u školi, na nastavi Hrvatskoga jezika određenu bajku čuju u *literarno najvrjednijem izdanju* (Težak 1969: 14). Bettelheim ističe kako „jedino sama priča dopušta da se ocijene njene poetske vrijednosti, a time i da se shvati kako obogaćuje duh“ (Bettelheim 1975: 34).

5. BAJKE U OSNOVNOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU

Osnovnoškolsko obrazovanje ostvaruje se na temelju *Nastavnoga plana i programa za osnovne škole* (Bahat 2015: 5). Školski predmet Hrvatski jezik najopsežniji je predmet osnovnog školovanja te otvara sliku bogate nacionalne, europske i svjetske književnosti, književnosti za djecu i mladež, istražuje put razvoja hrvatskoga jezika te je u nizu tekstova na kojima se uči, poučava, vježba i provjerava znanje hrvatskoga jezika vidljiva izuzetna kulturna različitost (Visinko 2014: 17). Nastavni programi Hrvatskoga jezika odvijaju se na četiri nastavna ili predmetna područja: hrvatski jezik, jezično izražavanje, književnost i medijska kultura. Visinko (2010) piše kako ta podjela nastave Hrvatskoga jezika omogućava „lakši pregled sastavnica kojima se bavimo u poučavanju, pa je moguće jasnije vidjeti njihovu usklađenost, suodnose i sjedinjenost, kojima se upućuje na cjelinu predmeta.“ (Visinko 2010: 49). Kao i svaki školski predmet, tako i predmet Hrvatski jezik ima osnovni cilj školskoga poučavanja, a to je „uključenje učenika u društvenu komunikacijsku jezičnu praksu“ (Visinko 2010: 10). S obzirom da se navedeno ističe kao glavni cilj, pristup koji će prevladavati u nastavi Hrvatskoga jezika je komunikacijski pristup koji doprinosi razvitku učenikove jezične djelatnosti – slušanje, govorenje, čitanje i pisanje (Visinko 2010: 12). Komunikacijski pristup neizostavan je u nastavi književnosti jer se bez tog pristupa interpretacija književnoumjetničkoga teksta ne može ostvariti radi interpersonalne i intrapersonalne literarne komunikacije (Visinko 2010: 13). Uz komunikacijski pristup, neizostavni su i kulturološki i kognitivni pristup. Kulturološki pristup omogućava učeniku bolje razumijevanje materijalnih i duhovnih vrijednosti života i svijeta, dok se kod kognitivnog pristupa naglašava učeničko iskustvo, mišljenje i osjećaj pomoću čega otkriva važne sastavnice života te nadograđuje dosadašnje spoznaje (Visinko 2010: 13).

Bajke braće Grimm u osnovnoj školi nalaze se na popisu lektire⁵ za 1. razred kao obavezno djelo. Nije točno navedeno koje bajke već je izbor prepušten nastavniku. Jedino u 1. razredu osnovne škole, prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu*, bajke braće Grimm navode se kao djelo za lektiru. Upravo su bajke braće Grimm dugo godina i

⁵ Nastava lektire pomaže učenicima da na jedinstveni način dožive radost čitanja, „što će u budućnosti rezultirati razvijenim navikama i sposobnostima čitanja književnih ostvarenja“ (Vranjković 2011: 205). Učenicima se preporučuju djela koja su na popisu lektire, ali ih se i potiče da čitaju ono što ih zanima. Kao neke od zadaća nastave lektire, ističu se poticanje učenika na zainteresirano i spontano čitanje književnoga teksta, ovladavanje jezičnim sredstvima potrebnim za uspješnu komunikaciju, osvješćivanje potrebe za jezičnim znanjem (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.).

neprekinuto prisutne na popisima lektire koji polažu pravo na književnu izvrsnost. Visinko (2005) navodi kako bi se popisi lektira trebali mijenjati iz godine u godinu, odnosno dopunjavati novim naslovima u skladu s rezultatima istraživanja učeničkih interesa i njihovih čitateljskih sposobnosti (Visinko 2005: 23). Također, u objašnjenjima plana i programa obično se naglašava da je glavni kriterij u izboru književnih djela umjetnička vrijednost teksta, međutim, popisi upućuju na to da je često navedenoj umjetničkoj vrijednosti pretpostavljena ideološka uloga djela u svrhu promicanja aktualnih društveno-političkih težnji kao i drugih književnih i neknjiževnih strujanja (Gabelica, Težak 2017: 18). S obzirom na sve navedeno, zbog toga se nakon političkih prijelomnih trenutaka najčešće mijenjanju i popisi lektire (isto). U svim ostalim razredima, njihove bajke nisu uvrštene ni u jedno nastavno područje.

Bajke općenito se kao tema u osnovnoj školi javljaju u 2. razredu i to u sklopu nastavnoga područja književnosti. Kod teme *Bajka* navedeni ključni pojmovi su: „bajka“, dok se među obrazovna postignuća ubraja sljedeće: „razlikovati bajku među drugim djelima kao priču o čudesnim događajima i likovima“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). Prema tome, promatranjem obrazovnih postignuća zaključuje se da se od nastavnika očekuje da prilikom interpretacije bajke učenicima pažnju usmjeri na čudesnost zbivanja, na neobjašnjive događaje kao i na čudesne likove. U spoju s tim, valja ih osvijestiti da prema ovim općim značajkama razlikuju bajke od drugih djela. U vezi je s tim i tema *Pripovijetka* iz nastavnog područja književnosti u 3. razredu gdje navode sljedeća obrazovna postignuća: „razlikovati pripovijetku od bajke u stvarnim događajima i likovima nasuprot nestvarnim“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). S obzirom da su učenici u 2. razredu naučili koje su značajke bajke, navedeno obrazovno postignuće nije teško ostvarivo. Nadalje, u 4. razredu se u sklopu nastavnoga područja književnosti javlja tema *Književne vrste* te su navedeni sljedeći ključni pojmovi: „pjesma, bajka, pripovijetka, dječji roman, igrokaz“. Obrazovna postignuća navedena u Programu su: „imenovati i razlikovati osnovna obilježja pjesme, basne, bajke, pripovijetke, dječjeg romana i igrokaza“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). U predmetnoj nastavi, tj. u 8.razredu, bajke se također obrađuju u sklopu nastavnog područja književnost i to pod naslovom teme *Moderna bajka*. Navedeni ključni pojmovi su: „klasična bajka, moderna bajka“, a kao obrazovna postignuća: „razlikovati modernu bajku od klasične“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.).

U *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006.) u školskom predmetu Njemački jezik u 2. razredu među obrazovna postignuća na području *Kulture i civilizacije* ubraja se sljedeće: „Dječja književnost: (...) didaktizirana verzija jedne od najpopularnijih

bajki braće Grimm obrađene prethodno u nastavi hrvatskoga jezika“. Također, bajke braće Grimm spominju se i u 3. razredu isto u sklopu područja *Kultura i civilizacija* pod obrazovnim postignućima: „Dječja književnost: (...) jedna od najpopularnijih bajki braće Grimm uz usporedbu izvorne i moderne verzije, likovi iz bajki u usporedbi s likovima iz hrvatske dječje književnosti (...)“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). Slično je navedeno i u 4. razredu: „Dječja književnost: jedna od bajki braće Grimm u izvornoj/modernoj verziji.“ (isto). Ovo se napominje jer je izuzetno važno uspostavljati međupredmetnu korelaciju. Međupredmetna korelacija zahtjeva od nastavnika visoku razinu znanja te ona funkcionalno povezuje sadržaje različitih predmeta stvarajući na taj način ekonomičnost i dinamičnost nastave (Dimić 2005: 96-98).

Iako se bajke braće Grimm javljaju u nastavi, smatra se da je to ipak premalo te da bi im se u budućnosti trebalo posvetiti puno više vremena i prostora u svim nastavnim područjima Hrvatskoga jezika. Uz to što imaju značajnu estetsku i umjetničku vrijednost, imaju i odgojnu ulogu te su pravo blago za učenike, jer pomažu pri razvijanju mašte. Upoznavanjem bajki braće Grimm učenik spoznaje da je svijet bajki samo drugačije oblikovana realnost u kojoj se također javlja borba čovjeka s brojnim poteškoćama, nepravdama i problemima.

Bajke braće Grimm valja koristiti na različite načine i u raznovrsne odgojno-obrazovne svrhe, u svim područjima djelatnosti kako bi učenik razvio i obogatio govorni izraz, leksik, stvaralačko prepričavanje i pripovijedanje, interpretativno čitanje, interpretativno čitanje po ulogama, sve oblike igre po ulogama (dramatizacija).

U nastavku rada govori se o primjeni bajki braće Grimm u nastavi Hrvatskoga jezika, i to ne radi obrade nekih bajki i njihovih obilježja, likova, jezičnih posebnosti, već radi korištenja bajki braće Grimm u predmetnim sastavnicama Hrvatskoga jezika: književnost, hrvatski jezik, jezično izražavanje i medijska kultura.

6. BAJKE BRAĆE GRIMM U NASTAVNIM PODRUČJIMA HRVATSKOGA JEZIKA

6.1. Bajke braće Grimm u nastavi književnosti

Iako bavljenje bajkama braće Grimm u 5. razredu prema aktualnom *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* nije predviđeno, u ovom će se poglavlju navesti način na koji bi se one ipak mogle uvesti u nastavu književnosti. Smisao nastave književnosti u osnovnoj školi je odgojni i estetski, a sadržaji nastave književnosti nastoje oplemeniti i obogatiti unutarnji život recipijentata (Visinko 2010: 17). Slušanje i čitanje književnih tekstova pridonosi razvijanju učenikove osjetljivosti za posebnosti književnomjetničkoga izraza i s obzirom da taj izraz utječe na učenikovo jezično izražavanje, potvrđuje se da je bavljenje književnošću u osnovnoj školi, uz sve ostalo, i u vrlo bitnoj funkciji razvijanja učenikova jezičnoga izražavanja (Visinko 2010: 132). Učenici su do 5. razreda zasigurno već pročitali neke od bajki braće Grimm te su im iste dobro poznate, no smatra se kako ih se ne bi smjelo zaobići u razredu gdje se zaokružuje znanje o bajci. U 5. razredu, učenici bi na osnovi interpretacije odabranih primjera zaokružili svoje znanje o bajci, tj. o osnovnim pojmovima o bajci kao književnoj vrsti, o fantastičnim elementima u bajci te o likovima i motivima (Rosandić 1984:145). Učenici u svijetu bajki mogu pronaći sebe i još više ojačati odnos koji imaju sami sa sobom. Mogu shvatiti da su oni za sebe potpora, ali i osoba s kojom će sretno živjeti te nikad neće iskusiti strah odvajanja. Naravno, taj rad u 5. razredu samo je „kruna svega što se dotad u odnosu na bajku radilo u prethodnim razredima“ (Težak 1969: 12).

Kao što se već spomenulo, učenici se u 1. razredu susreću s bajkama braće Grimm kao obaveznim štivom za lektiru te tu prestaje veza između učenika i bajki braće Grimm. Interes djeteta za bajku najveći je od četvrte do sedme godine. Zbog toga je i razumljivo da se učenike s bajkama braće Grimm upoznaje na samom početku njihova osnovnoškolskog obrazovanja. Iako se nakon sedme godine javlja interes za realistične priče, pripovijetke s tematikom iz dječjeg života, fantastične priče i pripovijetke o životinjama, dječji interes za bajke još je uvijek prisutan (Vranjković 2011: 194). Kod gradske djece interes za bajku brže nestaje nego kod seoske djece, ali je ranije napuštaju djeca sa siromašnom nego djeca s bogatom maštom (Crnković 1984: 11).

Prvi razred „ne bi smio biti konačni oproštaj od najdraže književne vrste djetinjstva“ te o bajci općenito učenici uče u 2. razredu, tj. uče da je bajka priča o čudesnim događajima i likovima, a u 4. razredu uče osnovna obilježja bajke. U osnovnoškolskom obrazovanju

nastavnik koristi tekstove koji su opsegom manji kako bi mogao provesti odnos između izraza i sadržaja, odnosno interpretaciju. Valja naglasiti da je važno da učenik ostvari komunikaciju s literarnim tekstom. Kako bi se to ostvarilo, važno je da „taktička motivacija, motivacija za pojedine nastavne sadržaje, bude neprestano prisutna i da vodi strateškoj motivaciji, motivaciji koja je usmjerena na dulje razdoblje“ (Vranjković 2011: 196). Također, uspješnu komunikaciju⁶ s književnim djelom omogućuju literarne sposobnosti i vještine⁷. One su razvidne u doživljavanju i spoznavanju književnoga djela te u proučavanju književnoznanstvene problematike.

Primjena bajki braće Grimm u nastavi književnosti u 5. razredu osnovne škole bit će prikazano s gledišta koje se odnosi na sat školske interpretacije. Koristi se interpretativno – analitički metodički sustav u kojemu književno djelo postaje temeljnim sadržajem nastavnoga procesa. U ovom sustavu učenik ima ulogu estetskog subjekta te se razvija njegova osjetljivost za književnoumjetničku riječ, aktivan odnos prema književnome djelu te kritički stav (Rosandić 2005: 204).

6.1.1. Školska interpretacija bajke *Kralj Bradonja*

Kao primjer interpretacije bajke braće Grimm u 5. razredu, izabrana je bajka *Kralj Bradonja*⁸. Odabir ove bajke ovisio je o životnoj dobi učenika i trenutnom stupnju obrazovanja. Ipak, koja je bajka prikladna za učenike u određenoj dobi ovisi o samoj bajki, ali i o karakteristikama pojedinog djeteta. Smatra se da se nikad točno ne zna kada su djeca spremna za koju bajku te im svakako valja pokušati bajku približiti na što ljepši način: nastavnik ne može izgubiti ništa, a može dobiti puno. Sat interpretacije bajke *Kralj Bradonja* podrazumijeva konkretnu i detaljnu analizu odrađenu s učenicima i izvrsnu pripremu nastavnika. Vrlo je važno da se to i ostvari, kako bi taj sat pobudio interes učenika. Učenik mora biti dobro vođen kako bi naposljetku sve pojmove, činjenice, likove i njihove odnose mogao logički zaokružiti. Bajke vrlo često započinju sa sličnim jezičnim sintagmama i najčešće se već u prvoj rečenici saznaje o vremenu i mjestu radnje te o likovima i njihovim moralnim osobinama. Navedeno se potvrđuje prvom rečenicom iz bajke *Kralj Bradonja*:

⁶ Prije svega se tu misli na primarnu, intrapersonalnu komunikaciju koja se odvija unutar svakog recipijenta te je toliko bogata koliko je bogat njegov unutarnji svijet.

⁷ Literarne sposobnosti i vještine su: čitanje, primjena jezičnoga znanja, estetsko percipiranje, doživljavanje, fantazijsko mišljenje, analitičko, sintetičko i kritičko mišljenje, spoznavanje, reproduciranje te izražavanje i stvaranje.

⁸ Grimm, Jacob i Wilhelm: *Priče i bajke*. Čakovec: Mozaik knjiga, 2007., str. 264.

„Imao neki kralj kćer koja je bila neobično lijepa, ali ohola i obijesna, te joj nijedan prosac nije bio po volji.“ (Grimm 2007: 164).

U bajci nema nasilja, neukusnih scena, zastrašujućih likova, ubojstva i tome slično. Smatra se da bi bajka *Kralj Bradonja* bila zanimljiva učenicima u 5. razredu. Učenicima je potrebno predstaviti bajke s pozitivnom porukom, živopisnim događajima, moralnom poukom i zanimljivim likovima. Svakako treba razmisliti hoće li učenici u potpunosti moći doživjeti bajku i shvatiti pouku koju im šalje. Pozitivna poruka bajke i njen sretan završetak izazivaju u dječjem svijetu snažan emocionalni učinak (Rosandić 1984: 147). Kao da ih ta pozitivna poruka potiče na daljnje maštanje i upuštanje u bajkovit svijet. Ova bajka, kao i brojne druge bajke braće Grimm, poučna je bajka u kojoj se govori o ljudskim manama poput oholosti, nadobudnosti, umišljenosti, samoljublju i hvalisavosti (Pintarić 1999: 88). Također, ova bajka bavi se i potrebom da čovjek bude voljen i strahom da ga smatraju bezvrijednim. Iz ove bajke može se naučiti o poželjnim ljudskim osobinama, o ispravnosti njihova postupka i ponašanja te o ispravnim rješenjima njihovih teškoća.

Bitno je da se uz obrazovna postignuća, postignu i odgojna kako bi se učenici razvili u kvalitetnu ličnost. Kao obrazovni cilj postavlja se sljedeće: Zaokružujući znanje o bajci kao književnoj vrsti, učenici će otkriti ljepotu i umjetničku vrijednost bajke, pritom s posebnim osvrtom na likove, ideju i samu strukturu bajke *Kralj Bradonja*. Kao obrazovni cilj navodi se sljedeće: Čitanjem i interpretacijom bajke kod učenika u 5. razredu treba razviti svijest o vrijednosti poštenja, dobrog ponašanja i uljudnosti te upozoriti o neželjenim posljedicama bezobraznog i neuljudnog ponašanja. Uključivanje bajke *Kralj Bradonja* u nastavu književnosti u 5. razredu može za učenike biti izvor sreće, ali isto tako može im pomoći da se odmaknu od svijeta realnosti i utonu u čaroban, irealan svijet bajke.

Faze nastavnog sata pri interpretaciji bajke su: priprema za čitanje teksta, čitanje teksta (interpretativno), provjeravanje doživljaja, prepričavanje, analiza teksta (interpretacija), uopćavanje, pripremanje učenika za interpretativno čitanje, stvaralački rad na tekstu, dramatizacija, zadavanje zadataka za samostalan rad kod kuće (Rosandić 1984: 152). U nastavku se navode najbitnije sastavnice nastavnoga sata (nije prikazana cjelovita priprema nastavnoga sata):

Priprema za čitanje teksta:

U pripremnoj fazi provjerava se koje su bajke iz djetinjstva najviše zaokupile učenike, kako su ih doživjeli, koji su ih likovi najviše zainteresirali i sl. Sat se započinje iskustveno utemeljenim razgovorom. Nastoji se učenike potaknuti na prepoznavanje bajki i razgovor o

njima. Postavljaju im se pitanja: *Koje bajke poznaješ? Koju najradije čitaš? Tko je glavni lik te bajke? Koji ti se lik najviše sviđa i zašto?* Nakon uspješnog razgovora, učenicima se pročitaju početne rečenice nekoliko bajki braće Grimm s kojima su se do tada već sigurno susreli. Nakon svakog pročitane početka neke bajke braće Grimm učenici pogađaju o kojoj je bajci riječ. Učenicima se otkriva da su to sve poznate bajke autora koji su napisali mnoštvo bajki i priča za djecu te da mnogi smatraju da su to najljepše bajke.

Bila jednom ljupka djevojčica koju bi svatko zavolio čim bi je ugledao, a baka ju je voljela tako da nije znala kako da djetetu ugodu, jednom joj je poklonila kapicu od crvena baršuna, što je djevojčici tako dobro pristajala da drugo nije htjela nositi...

(Crvenkapica)

Bio siromašan seljak pa uvečer sjedio kraj ognjišta (...) i jednom on reče ženi:

– *Doista je žalosno što nemamo djece! Tako je tiho u nas, a u drugim kućama bučno i veselo.*
– *Da – potvrdi žena i uzdahne. – da nam je samo jedno jedino, pa bilo maleno kao palac, bila bih zadovoljna, voljeli bismo ga svim srcem.*

(Palčić)

Bilo usred zime; i padale guste snježne pahuljice; kraj prozora s okvirom od crne ebanovine sjedila kraljica i šiva. (...) Kako se rumenilo u bijelom snijegu lijepo isticalo, kraljica pomisli:

– *Da mi je dijete; bijelo kao snijeg, rumeno kao krv, a kose crne kao okviri od prozora!*

Ubrzo zatim rodi kraljica curicu, bijelu kao snijeg, rumenu kao krv, a kose crne kao ebanovina.

(Snjeguljica)

Interpretativno čitanje bajke:

Interpretativnim čitanjem bajke *Kralj Bradonja* učenici će doživjeti njezin svijet te će se u njima pobuditi emocije i pokrenuti vlastita mašta (Rosandić 1984: 155). Nastavnik bajku čita jasno i glasno te svojim glasom nastoji prenijeti učenicima atmosferu koja vlada u bajci. Uloga nastavnika je da učenike uvede u tajni svijet umjetnički vrijednog teksta bajke *Kralj Bradonja*. Ono što na početku same bajke kod učenika pobuđuje interes su početne rečenice, koje su zapravo „prava mala glazbena umijeća“, sadržajem uvijek ista, ali s drukčijim razmještajem nota: *Bio jednom... Živio tako... Ono vam nekoć... U staro vrijeme...* (Tabak 1988: 353). Važno je naglasiti da učenike treba poticati na slušanje književnoumjetničke riječi

“da bi se primile sve silnice života koje ona preobražava u osobito umjetničko biće s kojim se recipijent susreće i druži“ (Visinko 2014: 126).

Nakon interpretativnog čitanja važno je uvijek uvesti emocionalno-intelektualnu pauzu kako bi učenici sredili dojmove nastale tijekom slušanja bajke.

Provjeravanje doživljaja:

U ovoj fazi, koristeći dijalošku metodu, provjerava se koje osjećaje, misli i asocijacije je izazvala pročitana bajka. Dok u pismenom obliku učenici mogu izraziti osjećaje i predodžbe koje je tekst izazvao navođenjem jedne riječi koja izražava doživljaj, nizom riječi ili kraćim zaokruženim tekstom (Rosandić 1984: 155). Učenicima se postavljaju pitanja vezana uz dojmove i doživljaj pročitano ulomka: *Kako ste se osjećali slušajući ovu bajku?, Koje su vam se misli nametale slušajući ovu bajku?, Jeste li bili iznenađeni krajem?, Jeste li očekivali ovakav kraj?, Po kojim elementima je slično ono što smo sada čuli s bajkama koje do sada poznajete?*

Prepričavanje teksta:

Nakon što učenici izraze svoje doživljaje i zapažanja, pristupit će se prepričavanju teksta. U ovoj četvrtoj fazi interpretacije bajke, nastavnik je slobodan pri odabiru tipa prepričavanja. Kao funkcionalan tip prepričavanja nameće se prepričavanje blisko tekstu ili stvaralačko prepričavanje, a nastavnik još može odlučiti između izbornog prepričavanja, sažetog prepričavanja te prepričavanja povezanog uz ilustracije. Ukoliko je riječ o dužoj bajci, nastavnik može provesti i kompozicijsku shemu pa će učenici služeći se shemom slijediti razvoj radnje (Rosandić 1984: 155). Pri prepričavanju bajke *Kralj Bradonja* nije potrebno izraditi kompozicijsku shemu, obzirom da je bajka relativno kratka. Kompozicijska shema se najčešće koristi zbog toga da bi učenici „samostalno obuhvatili bajku u cjelini i osamostalili se u govornom izražavanju“ (isto: 156). U ovom slučaju, učenici će sažeto i vjerno prepričati bajku *Kralj Bradonja*.

Analiza teksta (interpretacija):

„Primjerenom interpretacijom učenici osnovne škole doživjet će i spoznati bajku kao istinsku ljepotu, kao izvor mudrosti, optimizma i čovječnosti“ (Rosandić 1984: 149). U teoriji školske interpretacije bajke, utvrđeni su osnovni elementi na kojima se temelji interpretacija, a s obzirom da bajka po svojim književnim obilježjima pripada epskom rodu, pojavljuju se i tipično epske kategorije poput događaja, likova i fabule (Rosandić 1984: 149). Interpretacija bajke tako može krenuti od samih likova. Ono što je karakteristično za bajke, pa tako i ovu, je to da likovi u njima nemaju imena ili pak imaju opisna imena. Učenicima zadamo da u bajci potraže imena likova. U ovoj bajci kraljevska kći nema ime, dok lik kralja Bradonje ima

opisno ime koje je dobio prema vanjskom izgledu: „U ovoga brada nalik na drozdov kljun“ (Grimm 2007: 264). Likovi u bajci podijeljeni su prema socijalnom stanju, tj. bogati likovi su kraljevi i kraljice, kraljevine i kraljevići, dok su siromašni trgovci, svirači. Zatim se fokus prebacuje na karakterizaciju likova. Vrlo je često u bajci dobrota nekog lika iskazana njegovim izgledom, iako ne mora uvijek biti tako (Pintarić 1999: 14). Kraljevska kći opisana je kao „neobično lijepa, ali ohola i objesna“. Za nju se može reći da je zli lik kojemu je darovana ljepota, koju ona ne zna nositi. Naime, njena ljepota u njoj izaziva pakost, oholost i objest.

Često se u bajkama dogodi da zlo nadvlada dobro, no u ovoj bajci se iz zla rodi dobro. Kraljeva kći bila je jako bezobrazna prema svim svojim proscima te je to dojadilo njenom ocu koji se zakleo da će je udat za prvog prosjaka koji mu dođe pred vrata. Otac je to i učinio te je kraljeva kći bila primorana upoznati život u punini, i dobar i loš. Spoznavši svoju zabludu i loše ponašanje, na kraju se pokajala i zaslužila sreću. Kralj Bradonja u ovoj je bajci lik pomagača. On je stvarna muška osoba koja odlučuje pomoći oholoj kraljevni. Kralj Bradonja daje joj priliku da popravi ponašanje, da postane svjesna svog lošeg karaktera. Ova bajka je netipična po tome što obično likovi pomagača nastoje pomoći dobrim likovima koji su zaslužili pomoć, no u ovoj bajci, lik pomagača je Kralj Bradonja koji oholoj kraljevni pruža život u siromaštvu kako bi ju kaznio zbog oholosti i objesti. *Sve se to događalo samo zato, da se tvoja oholost skrši i da se kazni tvoja objest, kojom si mi se rugala.* (Grimm 2004: 268). Ova bajka samo je još jedna potvrda da se sreća u bajkama braće Grimm podjednako nudi i dobrim i zlim likovima, ali je „samo oni čista srca prepoznaju“ (Pintarić 1999: 89). Sreća i dobar život je ono čemu likovi u bajkama teže no to ne dolazi besplatno, to je „plaća za učinjena dobra djela“ (isto).

Ova bajka, kao i mnoge druge bajke braće Grimm odlikuje zanimljivom fabulom, spretnom kompozicijom, razrađenim likovima, isticanjem plemenitih ljudskih vrlina i stilom koji nije lišen stanovite poetičnosti. Učenicima će se na temelju interpretacije bajke *Kralj Bradonja*, ali ponešto i na temelju njihova predznanja, objasniti glavne značajke Grimmovih bajki i njihov značaj u dječjoj književnosti. Učenicima može biti iznimno zanimljivo prepoznavanje bajki braće Grimm u suvremenoj književnosti za djecu i mladež te u suvremenoj hrvatskoj, europskoj i svjetskoj književnosti. Analiza teksta posvećuje se središnjem problemu, dakle temi, ideji, likovima, fabuli i karakteristikama bajke kao književne vrste (Rosandić 1984: 156). U ovoj fazi sata iznimno je bitna dijaloška metoda pomoću koje će se afirmirati problemska pitanja na koje će učenici biti spremni odgovoriti pritom izražavajući vlastita zapažanja. Nastavnik će u razgovoru s učenicima utvrditi

elemente čudesnosti te zatražiti od učenika da za svaki izbor daju argumentaciju, tj. da pojedine rečenice iz bajke u kojima nalaze elemente čudesnosti pročitaju naglas. Na taj način učenici će sami otkriti bitne značajke bajke *Kralj Bradonja*. Nadalje, u razgovoru s učenicima, nastavnik će misliti i na bogaćenje dječjeg izraza.

Uopćavanje:

U šestoj fazi nastavnoga sata sređuju se rezultati analize, tj. izvode generalizacije i zaključci i sistematiziraju sadržaji (elementi koji se odnose na likove, na kompoziciju, na idejni svijet) (Rosandić 1984: 159). U ovoj fazi nastavnik može primijeniti oblike usmenog i pismenog izražavanja⁹ koji se mogu provesti putem odgovaranja na pitanja. Učenicima se zadaje da još jednom opišu likove, njihove vrline i mane, da ih smjeste u književno djelo i objasne odnos među njima. Također, važno je da učenici imaju priliku izraziti vlastito mišljenje o bajci, odnosno da izreknu poruku bajke onako kako su ju oni i doživjeli.

Pripremanje učenika za interpretativno čitanje, stvaralački rad na tekstu ili dramatizaciju:

U ovoj fazi se kod učenika razvija osjećaj za izražajne vrednote pjesničkog jezika. Učenicima bi bilo zanimljivo da im nastavnik na listiće prepíše neke ulomke koje oni zatim moraju čitati u sebi, naglas, po ulogama, a kasnije čak i dramatizirati (Težak 1969: 15). Učenici pri interpretativnom čitanju pokazuju stupanj saživljenosti s tekstom te logičku i emocionalnu izražajnost govora (Rosandić 1984: 160). Rosandić kao posebnu vrstu interpretativnog čitanja navodi čitanje po ulogama i dramatizaciju teksta (isto). Zato je, na primjer, iz bajke *Kralj Bradonja* pogodan razgovor prosjaka (kralja Bradonje) i kraljeve kćeri. U ovoj bajci u velikoj mjeri prevladava razgovor između dvoje navedenih likova te je zbog toga bajka primjerena za dramatizaciju. Nastavniku pritom neće biti teško odlučiti koji dio bajke je najpogodniji za dramatizaciju. Nakon odabranog dijela bajke za dramatizaciju, nastavnik učenicima objasni što im je činiti te se kreće na izvođenje dijaloga.

Zadavanje zadataka za samostalan rad kod kuće:

Zadaci za samostalan rad kod kuće mogu biti usmenog, pismenog ili likovnog karaktera. Kakav će zadatak biti, ovisi isključivo o nastavniku i njegovu odabiru bajke. Od pismenih oblika njeguju se ovi: odgovori na pitanja, pismena karakterizacija likova, pismeni

⁹ Od usmenih oblika izražavanja primjenjuju se: odgovori na pitanja, samostalno izlaganje učenika, usmene recenzije i komentari. Od pismenih oblika primjenjuju se: odgovori na pitanja, rješavanje nastavnih listića, popunjavanje anketnih listića, rješavanje kontrolnih zadataka, sastavljanje odgovora iz deformiranih rečenica, nadopunjavanje rečenica nekim temeljnim pojmovima koje su učenici usvojili u analitičkoj fazi, sistematizacija sadržaja i sl. (Rosandić 1984: 159, 160).

plan kompozicije, sažeto prepričavanje, objašnjavanje epizoda, komentiranje jezičnih i stilskih elemenata (Rosandić 1984: 161). Od usmenih zadataka to su najčešće ovi: prepričavanje teksta, interpretacija likova, usporedna karakterizacija likova, samostalno iznošenje fabule, objašnjavanje stilskih i jezičnih obilježja teksta, izlaganje idejnih stavova bajke i sl. (isto). S obzirom da je usmeno prepričavanje bajke odrađeno na satu, učenicima se zadaje da u pismenom obliku sažeto i stvaralački prepričaju bajku.

* * *

Prikazanim pristupom nastoji se učenike uvesti u tajni svijet umjetnički vrijednog teksta bajke *Kralj Bradonja* i na taj način oplemeniti i obogatiti njihov unutarnji život. Njime se također postiže da učenici shvate poruke koje im određene bajke šalju, tj. da na konkretnoj bajci *Kralj Bradonja* shvate koje su poželjne ljudske osobine te razvijaju svijest o vrijednosti poštenja. Posebnost prikazanoga pristupa je u učenikovu uživljavanju tijekom interpretativnoga čitanja (i slušanja) bajke koja im pruža određeni odmak od svijeta realnosti.

6.2. Bajke braće Grimm u nastavi jezika

Bajke nisu samo svjedoci djetinjstva ljudskog roda i mladosti jednog naroda već i starog jezika; istog onog kojim i danas govori puk, samo je u bajkama oblikovan u samonikli izraz i svojstven sadržaj (Tabak 1988: 356).

Prema *Nastavnom planu i programu* učenici se u 4. razredu sustavnije bave glagolima, dok se u 6. razredu njima počinju opsežnije baviti. „U prvome obrazovnom ciklusu uče glagole po značenju (glagole radnje, stanja i zbivanja) te slijede glagoli po vidu (svršeni i nesvršeni), zatim glagoli po predmetu radnje (prijelazni, neprijelazni i povratni) i konačno jednostavni i složeni glagolski oblici za izricanje glagolskih vremena (za sadašnje glagolsko vrijeme: prezent; za prošlo glagolsko vrijeme: perfekt, aorist, imperfekt i pluskvamperfekt; za buduće glagolsko vrijeme: futur I. i futur II.), za izricanje glagolskih načina (imperativ, kondicional I. i kondicional II.), uz to su glagolski pridjevi (radni i trpni) i glagolski prilozi (sadašnji i prošli) te neodređeni glagolski oblik (infinitiv)“ (Visinko 2018: 66). U nastavi jezika iznimno je bitan lingvometodički predložak, tj. tekst koji će poslužiti kao predložak za usvajanje novih jezičnih činjenica. U školskim udžbenicima se za stjecanje, utvrđivanje i provjeravanje jezičnih znanja o glagolskim oblicima često kao lingvometodički predlošci

javljaču „Priče iz davnine“ Ivane Brlić-Mažuranić¹⁰. U „Pričama iz davnine“ ima mnogo imperfekta, pluskvamperfekta i aorista te su stoga te priče izvrsni lingvometodički predlošci za usvajanje znanja o tim pomalo arhaičnim glagolskim vremenima. Bajke braće Grimm isto tako mogu poslužiti kao lingvometodički predložak za stjecanje, utvrđivanje i provjeravanje jezičnih znanja. One mogu biti dobar polazni i vježbeni lingvometodički predložak. Učenik na nastavi hrvatskoga jezika uz obrazovne sadržaje koji su propisani nastavnim programom, uči i o sebi, o društvu te o stvaranju slike svega onoga što čini njegov život i okružje. Sve to doprinosi boljem primanju i razumijevanju jezičnih znanja kao i razvijanju jezičnih sposobnosti i vještina.

U ovom dijelu rada prikazuje se primjena bajke braće Grimm u nastavi jezika i to ponajprije kod neodređenog glagolskog oblika, infinitiva i glagolskih oblika za izricanje glagolskih vremena.

6.2.1. Neodređeni glagolski oblik

Najprije se prikazuje kako bajka *Gospođa Berta* može poslužiti kao lingvometodički predložak za uvježbavanje znanja o neodređenom glagolskom obliku, infinitivu. Učenici 6. razreda u sklopu nastavnoga područja jezik, između ostaloga, bave se i temom *Infinitiv* pod kojom su u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* (2006) navedeni ključni pojmovi: „infinitiv, infinitivna osnova i završeci“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). Među obrazovnim postignućima je: „prepoznati infinitiv i njegove završetke“ (isto). Učenici na predlošku navedene bajke uvježbavaju stečena znanja o neodređenom glagolskom obliku, infinitivu. Uvježbavanje se može odvijati tako da nastavnik učenicima najprije pročita cijelu bajku te im tada podijeli jezični zadatak koji zahtijeva prepisivanje infinitiva iz nekih rečenica iz bajke *Gospođa Berta* (Visinko 2018: 74). Učenici bi na taj način na predlošku bajke braće Grimm prepoznali infinitiv i njegove završetke te tako utvrdili svoje znanje o istom.

Zadatak 1:

Iz svake rečenice iz bajke Gospođa Berta prepisite glagole u infinitivu. (obavljati, biti, sjesti, prestići, oprati, raditi, biti, paziti, ostati, pribaviti, darovati, ljenčariti, ustati, skinuti)

¹⁰ U udžbeniku iz hrvatskog jezika za 6. razred osnovne škole, autora Slavice Kovač i Mirjane Jukić, *Hrvatska krijesnica* pri uvježbavanju aorista navodi se ulomak teksta *Šuma Striborova* Ivane Brlić-Mažuranić, a za stjecanju znanja o pluskvamperfektu se kao lingvometodički predložak navodi se ulomak teksta *Kako je Potjeh tražio istinu*.

No ona je više voljela ružnu i lijenu, jer je bila njezina prava kći, dok je druga morala obavljati sav posao u kući i biti sluškinja.

Jadna djevojka morala bi svakog dana sjesti na cestu i kraj jednog studenca toliko prestići da joj je krv šikljala iz prsta.

Jednom se dogodilo da joj je kalem bio sav krvav pa se nagnula u studenac i htjela ga oprati.

Ostani kod mene; ako hoćeš raditi sve poslove po kući, bit će ti dobro.

Samo moraš paziti da dobro napraviš moj krevet (...).

Čeznem za domom, ma kako mi je dobro ovdje, ipak ne mogu dulje ostati.

Djevojka je sve ispričala što joj se dogodilo, pa kad je majka čula kako je došla do velikog bogatstva, htjela je i drugoj, ružnoj i lijenoj kćeri pribaviti istu sreću.

Prvog dana svladavala se, bila je marljiva, slušala je gospođu Bertu kad bi joj što rekla, jer je mislila na velik novac koji će joj darovati; drugi dan već je počela ljenčariti, treći još više, pa ujutro nije htjela uopće ustati.

No smola je ostala na njoj, i dok je bila živa nije ju mogla skinuti.

6.2.2. Glagolski oblici za izricanje glagolskih vremena

Ljepota je bajki braće Grimm što u sebi nose „izražajnost glagolskih oblika koji se rijetko koriste u svakodnevnome govoru“ (Visinko 2018: 72). Bajke su izvrsni primjeri za razumijevanje prezenta, perfekta, aorista, imperfekta i futura I. i II. jer se njihov sadržaj može odnositi na bilo koje zamislivo vrijeme (isto). U njima su prisutni izražajni glagolski oblici koji se vrlo rijetko koriste u svakodnevi, poput arhaičnih oblika: aorist, imperfekt i pluskvamperfekt. Vrlo često u samo jednoj bajci može se pronaći nekoliko glagolskih oblika za izricanje dva, pa nekad čak i tri glagolska vremena. Izmjena glagolskih oblika u određenoj bajci često je i ritmotvorni element. Upravo zbog toga, bajke braće Grimm mogu biti izuzetno kvalitetni i izvrsni lingvometodički predlošci za „uvježbavanje znanja o glagolskim oblicima“ (Visinko 2018: 72).

Prezent

Prezent kao glagolski oblik kojim se izriču radnje u sadašnjosti u bajkama braće Grimm je vrlo rijedak, no ipak je u vrlo maloj mjeri prisutan. Smatra se da bajke braće Grimm nisu u tolikoj mjeri funkcionalne za uvježbavanje prezenta. Budući da se vrlo rijetko nailazi na nj, učenicima se može samo spomenuti koja je uloga prezenta u bajkama braće Grimm.

Najčešće se koristi u dijalogu ili kada se neka radnja ili prizor želi jače naglasiti (Težak 1969: 102): *Eto plačem zbog svoje zlatne kugle.* (Ukleti kraljević i Čelik-Henrik), *Hej, ti guslaču, kako samo lijepo sviraš!* (Čudesni guslač), *Dijete moje, tko si ti i što radiš ovdje?* (Tri čovječuljka u šumi), *Ja isto ništa ne volim više od predenja.* (Tri prelje) Vrlo rijetko dolazi na kraju pripovijedanja: *I tako sjede tamo do današnjeg dana.* (I ribaru i njegovoj ženi), *Kako samo svijetli!* (Gospođa Truda)

Perfekt

Perfekt je pogodan za počinjanje priče o prošlom događaju te je prisutan u svakoj bajci braće Grimm. Gotovo uvijek ima prednost pred ostalim glagolskim oblicima za izricanje prošlosti. Najčešće je već prisutan u početnim rečenicama bajke koje služe kao uvod u bajku i u kojima se obavještava o mjestu, vremenu i likovima ili kad se tumači nešto u vezi s događajem ili likom: *Bio jednom davno jedan kralj koji je imao lijep vrt iza svog dvorca.* (Zlatna ptica); *Janko je želio da njegov sin izuči kakav zanat te je otišao u crkvu da pita Gospodina Boga što bi bilo unosno.* (Lopov i njegov majstor); *Bilo jednom jedno selo u kojem su živjeli samo bogati seljaci i samo jedan siromašan, kojega su zvali Seljačić.* (Seljačić); *Bili jednom jedan muškarac i jedna žena koji su već dugo uzalud željeli dijete.* (Matovilka). Također, ono što svaka bajka tvrdi jest da se događaj zbio u neodređeno vrijeme (Pintarić 1999: 20): *Nekoć davno živio jedan kralj čija je mudrost bila poznata u cijelom svijetu.* (Bijela zmija); *Udružili se jednom mišić, ptičica i kobasica, vodili su kućanstvo, dugo i divno živjeli u miru i prikupili mnogo dobara.* (O mišiću, ptičici i kobasici). Vježba u kojoj se traži od učenika da prepoznaju perfekt može se izvesti na svim ovim navedenim rečenicama. Od učenika možemo zatražiti da iz navedenih rečenica prepisu glagole u perfektu.

Također, brojni ulomci teksta bajki braće Grimm mogu poslužiti kao izvrsni lingvometodički predlošci na kojima će se zapažati, promatrati i opisati složeno glagolsko vrijeme, perfekt. U nastavku se donosi nekoliko lingvometodičkih predložaka za koje se smatra da bi bili prikladni za navedeno.

Primjer 1:

Tako je kraljević lutao slijep kroz šumu, jeo je samo korijenje i bobice te jaukao i plakao zbog gubitka svoje ljubljene. Lutao je nekoliko godina jadan uokolo i napokon stigao u pusti kraj gdje je Matovilka živjela bijedno s blizancima koje je rodila, dječakom i djevojčicom. Čula je glas i učinio joj se tako poznatim: on je pošao prema njoj, i kako se približavao, tako je

prepoznao Matovilku te joj pao oko vrata i zaplakao. No dvije njezine suze namočile su njegove oči i one su se opet razbistrile te je mogao gledati kao i prije. Poveo ju je u svoje kraljevstvo, gdje su je primili s veseljem, te su još dugo živjeli sretno i zadovoljno. (prema Matovilki)

Primjer 2:

Bio jednom davno jedan kralj koji je imao lijep vrt iza svog dvorca. Tu je raslo stablo koje je rodilo zlatnim jabukama. Kad su jabuke dozrele, bile su izbrojene, ali već sljedećeg jutra jedna je nedostajala. To su javili kralju, a on je naredio da se svake noći pod drvetom čuva straža. Kralj je imao tri sina i u suton poslao je najstarijega u vrt; no kad se primakla ponoć, mladić se nije mogao obraniti od sna, i sljedećeg jutra opet je nedostajala jedna jabuka. (Zlatna ptica)

Aorist i imperfekt

U razgovornom jeziku i u književnosti aorist je češći od imperfekta no ipak se većini govornika doima pomalo arhaično (Težak 1969: 101). Govornici hrvatskoga jezika trebali bi njegovati i čuvati bogatstvo jezičnih oblika koje im jezik nudi te se prema tome i češće služiti njegovim izražajnim mogućnostima. Aorist se često koristi u bajkama kako bi tekst dobio živost, zvučnost, ritmičnost i poletnost.

Imperfektom u bajkama braće Grimm postiže se nekoliko stilskih efekata: arhaičnost tona, svečani ugođaj, adekvatniji ritam, čar promjene, euforičnost (Težak 1969: 100). Također, ponekad je imperfekt prikladniji i zato što ima onomatopejsku vrijednost u danom kontekstu. Ako uzmemo u obzir sadržajnu komponentu, u mnogim rečenicama imperfekt zvuči svečanije od perfekta.

Kao primjer za uvježbavanje imperfekta i aorista navodi se učenicima dobro poznata i omiljena bajka *Ivica i Marica*. Učenicima predložak bajke braće Grimm *Ivica i Marica* može poslužiti za prepoznavanje aorista i imperfekta kao jednostavnih glagolskih oblika. Donose se tri ulomka iz bajke *Ivica i Marica* na temelju kojih se može provesti postavljeni zadatak.

Zadatak 2:

Ispišite glagole u aoristu i imperfektu iz tri ponuđena ulomka bajke Ivica i Marica. Odredite u kojoj su glagolskoj osobi i broju.

- 1) Življahu veoma bijedno, a kad u zemlji nastade velika skupoća, drvosječa ne mogaše više nabaviti ni svagdanjega krušca. Kad jedne večeri, ležeći u postelji, razmišljaše i u brizi se tamo-amo okretaše, uzdahne i progovori svojoj ženi. (imperpekt: življahu-3.1.mn., ne mogaše-3.1.jd., razmišljaše-3.1.jd., okretaše-3.1.jd.; aorist: nastade-3.1.jd.)
- 2) Slušajući kako sjekira udara, mišljahu da je otac u blizini. Ali to ne bijaše sjekira nego grana koju je otac privezao za suho drvo te je vjetar njome njihao tamo-amo. Kad su djeca dugo tako sjedila, sklopiše im se oči od umora; čvrsto zaspāše, a kad se probudiše, bijaše tamna noć. (imperpekt: (ne) bijaše-3.1.jd., mišljahu-3.1.mn., bijaše-3.1.jd.; aorist: sklopiše-3.1.mn., zaspāše-3.1.mn., probudiše-3.1.mn.)
- 3) Djeca bijahu još budna pa čuše razgovor. A kad su stari zaspali, Ivica opet ustane i htjede izići da nakupi kamenja (...). (imperpekt: bijahu-3.1.mn.; aorist: čuše-3.1.mn., htjede-2.1.jd.)

* * *

Prikazani pristupi odabranim bajkama pridonose zanimljivosti prigodom učenja o glagolskim oblicima za izricanje prošloga vremena, usto razvijaju kreativnost i jezično izražavanje.

6.3. Bajke braće Grimm u nastavi medijske kulture

U nastavi Hrvatskoga jezika, medijska kultura uz ostala predmetna područja – hrvatski jezik, književnost i jezično izražavanje, ima svoje čvrsto mjesto. Neke od tema koje obuhvaća medijska kultura su mediji, tisak, kazalište, strip, film, televizija, radio. Zadaće nastavnoga područja medijska kultura su sljedeće: „osposobljivanje za komunikaciju s medijima: kazalištem, filmom, radijem, tiskom, stripom, računalom; primanje (recepција) kazališne predstave, filma, radijske i televizijske emisije; osposobljivanje za vrjednovanje radijskih i televizijskih emisija te filmskih ostvarenja.“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Sadržaji medijske kulture propisani su *Nastavnim planom i programom za osnovne škole*. U današnje vrijeme, kada su mediji sve prisutniji u svakodnevicu učenika, nametnula se potreba za dodatnim medijskim sadržajima već u osnovnoškolskoj nastavi.

U okviru ovoga rada promatrat će se bajke braće Grimm u nastavi medijske kulture u 7. razredu. Prema *Nastavnom planu i programu za osnovu školu za 7. razred* u nastavnom području medijska kultura navedene su sljedeće teme: *Igrani film, Televizijske emisije, Radio*

i *Knjižnica*. U *Nastavnom planu i programu* (2006.) kao obrazovna postignuća na području medijske kulture pod temom *Igrani film* navodi se sljedeće: prepoznati i objasniti obilježja igranoga filma i filmske priče; uočiti ideju te odnose među likovima i izražajna sredstva; razlikovati vrste igranoga filma; usporediti film i književno djelo (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Također u *Nastavnom planu i programu* (2006) navodi se popis filmova koje bi bilo dobro pogledati i interpretirati s učenicima. Dakako, nastavnik popis filmova može proširiti i drugim naslovima za koje on smatra da su umjetnički vrijedna ostvarenja. Filmovi koji se predstavljaju učenicima trebali bi biti kvalitetni s dobrim kritikama ili značajnim nagradama.

U proteklih dvjestotinjak godina, bajke braće Grimm proširile su se svijetom u bezbroj izdanja, verzija i oblika: od raskošno ilustriranih zbirki za djecu i odrasle do najjednostavnijih slikovnica s tvrdim listovima i minimumom teksta za najmlađe (Javor 2012: 375). Stoga su i u svijetu kazališta, filma i multimedija dobile novo, zavodljivo ruho (isto). „Likovi iz Grimmovih bajki nisu ostali samo u knjigama, preselili su se i na film, u kazalište i operu, strip i likovnu umjetnost, u rock – glazbu i marketinško oglašavanje, a poznati su čak i u svijetu visoke mode“ (Vučić 2006: 224, 225). U okviru nastave medijske kulture u 7. razredu, učenicima bi valjalo „predstaviti filmove u kojima nema zapreke, u njihovoj slikovnosti ili znakovnosti, da djeca iščitaju sebi primjeren filmski sadržaj (...)“ (Kermek – Sredanović 1994: 67). Uvođenje filmske kulture u obavezne nastavne programe doprinijelo je tome da učenike vrlo rano privikava na komunikaciju s filmom koji nije samo zabava (Težak 1990: 316). “U prosudbi dječje recepcije filma valja uzimati u obzir stupanj intelektualno-emocionalnog razvoja djeteta. Na djetetov obzor očekivanja i na emocionalno-spoznajno primanje filma utječe njegovo filmsko (gledateljsko) iskustvo“ (Kermek – Sredanović 1994: 34). U tradicionalnoj nastavi filma prevladali su reproduktivni i predavački metodički pristup, a u suvremenoj nastavi prednost se daje onim pristupima koji u središte pozornosti stavljaju učenika - školska interpretacija, problemski i korelacijsko-integracijski pristup (Bjedova 2006: 123).

U sljedećim poglavljima donosi se pregled primjene bajki braće Grimm u nastavnom području medijska kultura, s posebnim osvrtom na teme radio, kazalište, crtani i igrani filmovi. Također, nudi se primjer nastavnoga sata na kojem se pristupa komparativnoj analizi igranog filma i književnog predloška prema kojemu je snimljen.

6.3.1. Bajke braće Grimm u radijskome mediju

Radio je intiman medij koji nije nametljiv, ali sveprisutan. Radijski zvuci pjesama, vijesti, priča ljudi i radijskih emisija upotpunjuju svakodnevicu: u vožnji automobilom, u kupovini, na kavi u najdražem nam kafiću, na radnom mjestu i sl. Radio kao medij ističe se po svojoj posebnosti, da ono što čujemo doživimo na vlastiti, jedinstveni, čaroban način. Pritom ljudski glas, njegova boja, ton, intonacija i toplina živi su, a k tomu i bliži čovjeku i njegovu razmišljanju (Juroš 2016: 18). Tijekom školovanja i odrastanja, učenik upoznaje radio kao uređaj za reprodukciju raznih zvukovnih sadržaja, dok ga kao medij koji nudi pregršt zabavnih i edukativnih emisija upoznaju u 7. razredu osnovne škole¹¹. U *Nastavnom planu i programu* (2006.) kao obrazovna postignuća na području medijske kulture pod temom *Radio* navodi se sljedeće: prepoznati radijska izražajna sredstva; razlikovati vrste radijskih emisija; osvijestiti obavijesnu, obrazovnu i zabavnu ulogu radija. Vrlo često brojni drugi mediji zamjenjuju radio u nastavi medijske kulture: računalo, laptop, tablet, mobiteli, i dr. Danas postoje brojne radijske postaje koje obiluju radijskim emisijama za sve uzraste. Zadatak nastavnika, ali i roditelja i svih onih koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djeteta, je ponuditi djeci dobre i poučne sadržaje na radiju. Prvi program Hrvatskoga radija nudi djeci i mladima emisiju *Radioigra za djecu i mlade*. Emisija nudi brojne radioigre koje prate domaći i svjetsku književnost: „djela Charlesa Dickensa, Hansa Christiana Andersena, Charlesa Perraulta, Victora Hugoa, braće Grimm, Jonathana Swifta, ali i Ivane Brlić Mažuranić, Augusta Šenoa, Grigora Viteza, Dinka Šimunovića, Vladimira Nazora, Mate Lovraka i drugih“¹². Cilj navedene emisije svakako nije preslika književnosti na radio, već svaku emisiju pokušavaju osmisлити da bude „originalan, poticajan i izrazito umjetnički proizvod koji radio pokazuje u novom svjetlu“¹³. Ono što se za nastavu medijske kulture u 7. razredu može iskoristiti je radioigra nastala prema predlošku bajke braće Grimm *Stoliću, prostri se!*. Ukoliko učenici do tada nisu pročitali navedenu bajku, zanimanje za čitanje iste može se pobuditi slušanjem radioigre. „Bajka o tri brata i ocu koji je više vjerovao kozi, nego sinovima dobro je poznata djeci svijeta. U ovoj radijskoj igri ona postaje i priča o povjerenju, istini, ljubavi, nadanjima i spoznaji. Otac uviđa vlastite greške, ali se ipak teško mijenja“¹⁴. Tajanstvenosti bajke

¹¹ Iako se učenici s radijskom emisijom susreću već u 3. razredu osnovne škole, pravi značaj radija i vrste radijskih emisija uče u 7. razredu.

¹² <https://radio.hrt.hr/prvi-program/ep/jacob-i-wilhelm-grimm-stolicu-prostri-se/258131/> (pristupljeno 25.09.2018.)

¹³ isto

¹⁴ isto

pridonose brojni nestvarni i čarobni motivi kao čarobni stolić u navedenoj bajci: „(...) on postavi svoj drveni stolić usred sobe i reče: 'Stoliću, prostri se!'. Stolić se u tili čas prekrije jelima kakvih gostioničar ne bi mogao pripremiti, a njihov miris zamamno se uvlačio u nos.“ (Grimm 2007: 195). Uključivanjem radioigre u nastavu učenicima se ukazuje na to, da dobrih, zanimljivih i korisnih sadržaja ima u svim medijima. Na taj način, učenici neće samo upoznati jednu od vrsta radijskih emisija, već će upoznati i umjetnički vrijednu bajku braće Grimm.

6.3.2. Upoznavanje bajki braće Grimm putem kazališnih predstava

Iako su u 7. razredu za nastavno područje medijska kultura navedene samo teme *Igrani film, Televizijske emisije, Radio, Knjižnica*, nastavnik može područje medijske kulture obogatiti dodatnim temama prema vlastitom izboru. Odlazak u kazalište, tj. u kulturno umjetničku ustanovu tradicionalna je sastavnica cjelokupnog obrazovanja učenika (Zirdum 2017: 1). To je ujedno i izvanučionička nastava koja podrazumijeva da se planirani programski sadržaji ostvare izvan škole. Tako se i u 7. razredu može organizirati posjet kazalištu. Učenici na taj način iznova doživljavaju ljepotu kazališne umjetnosti. Smatramo da odlazak u kazalište pozitivno djeluje na učenike i ponajprije na njihovu motivaciju u radu na nastavi Hrvatskoga jezika. Kao primjer, navodimo to da se učenicima prije odlaska na predstavu na satu Hrvatskoga jezika može zadati zadatak da obrate pozornost na sve što će vidjeti na pozornici, da zapamte što im se sviđelo a što nije, što ih je nasmijalo a što rastužilo, itd. Isto tako, može im se zadati zadatak da i sve to zapišu te na satu koji će uslijediti nakon pogledane predstave na temelju učeničkih zapisa vršiti korelaciju sadržaja.

S obzirom da su učenici do 7. razreda već vrlo dobro poznali bajke, a bajke braće Grimm pamte još od malih nogu, predstava „GRIMMIX“ u izvedbi teatra Kerekesh zasigurno bi im bila zanimljiva. Po motivima bajki braće Grimm, u Kerekesh Teatru povezali su četiri bajke – *Snjeguljicu, Crvenkapicu, Trnoružicu i Matovilku* – te stvorili jedinstvenu predstavu za djecu i mlade – GRIMMIX¹⁵. Naime, Ljubomir Kerekeš je na vrlo zanimljiv način osmislio predstavu. Na jednom mjestu okupio je neke od najpoznatijih likova iz bajka braće Grimm: Snjeguljicu, Crvenkapicu, Zlu Kraljicu, Patuljke, Kraljevića i Lovca, Vuka i Ogledalo. Navedeni likovi iz bajke na kazališnim daskama slučajno se susreću, upoznaju i prijateljuju. Zajedničkim snagama nastoje pronaći način da se vrate svaki u svoju bajku.

¹⁵ <http://www.radiomegaton.hr/novosti/kultura/item/938-stize-grimmix-predstava-za-djecu-i-mlade.html> (pristupljeno 26.09.2018.)

Nadalje, Kazalište Trešnja nudi učenicima, ali i široj publici vizualno atraktivnu adaptaciju poznajete bajke braće Grimm *Cvildreta*. Braća Grimm vrijedne bajke ostavili su u nasljeđe djeci svijeta. Odrasli su izvrsno prepoznali njihov značaj te na prelijepe načine bajke djeci još više približili. U kazališnoj predstavi posebice su naglašene emocije i neukost te to zadržava pažnju učenika pritom ih nasmijavajući. Naglašene Kraljevićeve emocije, kao i Mlinareva neukost uparena s ponosom lakoćom uspijevaju zadržati pažnju mlađe publike te ih istovremeno nasmijati. Motivacija svakog lika jasno je predstavljena na sceni, pritom ne ostavljajući nikakve dvojbe o njihovoj moralnoj dispoziciji te je stoga lako zaključiti koji su ispravni životni postupci i što su prave vrijednosti kojima treba stremiti¹⁶. Samim time didaktička funkcija bajke prisutna je i u kazališnoj predstavi. Još jedna predstava, nastala prema istoimenom književnom predlošku bajke braće Grimm, a koja se može pogledati u Kazalištu Trešnja jest *Trnoružica*. Ova bajka jedna je od najpoznatijih na svijetu. Proširila se čitavim svijetom i ušla u domove i srca svih čitatelja. U kazališnoj predstavi sačuvani su glavni fabularni elementi priče, ali su dodane neke nove epizode i novi likovi. Tako se, na primjer, saznaje tko je mladić koji je poljubio Trnoružicu i probudio je iz stogodišnjeg sna¹⁷. Ova kazališna predstava zadržava sve vrijednosti zastupljene u samoj bajci *Trnoružica* te će pobuditi dječju maštu, istaknuti važnost ljubavi i poštenja i omogućiti raspoznavanje dobra i zla. Isto tako, gledanje kazališne predstave može biti izvrstan poticaj za čitanje određenog predloška. Učenici putem kazališne predstave uče o ljudskim vrlinama, manama i o tome da je ljudska ljubav važnija nego blago cijeloga svijeta.

Smatra se da bi učenici odlaskom u kazalište puno toga dobili: kulturno bi se obrazovali i pritom zabavili, podsjetili bi se na bajke braće Grimm, na polaritet dobra i zla koji u njima vlada, na dobre i loše likove, na ljepotu bajki i poruku koje odašilju. Valja reći da je vrlo važna poruka nade koju pojedine bajke odašilju, jer upravo nada i pozitivna poruka zaslužne su za promjenu percepcije, kao i ponašanja i stavova kod djece. U ovom dijelu rada navedeni su samo poneki primjeri kazališnih predstava koje učenici mogu pogledati te zasigurno u svijetu postoji i veći broj predstava koje na lijep način djeci, mladima, ali i odraslima dočaravaju svijet bajki braće Grimm na kazališnim daskama. Nakon izvanučioničke nastave kao što je odlazak na kazališnu predstavu, nastavnik Hrvatskoga jezika trebao bi s učenicima porazgovarati o istoj. Bajke učenicima omogućuju da shvate da njihov svijet svakako nije uzoran. Vrlo je važno da učenici izraze svoja zapažanja, dojmove, mišljenje pa

¹⁶ <http://www.ziher.hr/cvildreta-kazaliste-tresnja-vizualno-atraktivna-adaptacija-dobro-poznate-bajke/> (pristupljeno 26.9.2018.)

¹⁷ <https://www.kazaliste-tresnja.hr/predstave/trnoruzica/> (pristupljeno 12.12.2018.)

čak i kritike. Na taj način potiče ih se na aktivno sudjelovanje u nastavnom procesu pritom razvijajući njihov jezični izraz i kritičko razmišljanje.

6.3.3. Bajke braće Grimm u filmskome mediju – animirani (crtani) film i igrani film

Najljepše bajke braće Grimm pretočene su u animirane i igrane filmove koji se mogu iskoristiti u nastavi medijske kulture. Djeca vrlo rano s veseljem prate animirane TV reklame i vrlo brzo prigrlile crtić na televiziji te se može reći da crtani film preuzima ulogu bakine ili djedove priče (Težak 1990: 315). Temeljne vrste animiranog filma su – crtani, kolažni i lutkarski – a najpopularniji je crtani film (Težak 1990: 330). Smatra se da je izuzetno korisna i učenicima zanimljiva njemačka crtana serija „Simsala Grimm“, koja najljepše bajke braće Grimm predstavlja djeci širom svijeta. „Simsala Grimm“ prikazuje pustolovine dvojice veselih i nestašnih crtanih likova – to su pustolov Jojo i doktor Kroki koje čarobna knjiga Simsala odvede u čarobni svijet bajki braće Grimm. Jojo i Kroki u svakoj epizodi ove crtana serije upoznaju junake iz najljepših bajki braće Grimm. Ova crtana serija sinkronizirana je na hrvatski jezik te su epizode dostupne na popularnoj mrežnoj usluzi YouTube. Neke od bajki braće Grimm u obliku crtića „Simsala Grimm“ su: *Stoliću, prostri se*¹⁸, *Snjeguljica*¹⁹, *Ivica i Marica*²⁰, *Matovilka*, *Trnoružica*²¹, *Pepeljuga*²², *Vrag s tri zlatne vlasi*²³, *Vuk i sedam kozlića*²⁴ i brojne druge.

Važno je spomenuti i najveću svjetsku medijsku i produkcijsku kuću zabavnoga programa pod nazivom „The Walt Disney Company“ (Branilović 2016: 12). Osoba koja je doprinijela tome da crtani film stekne veliku popularnost diljem cijeloga svijeta je kako ga mnogi nazivaju, „čarobnjak filmske animacije Walt Disney“ (Težak 1990: 315). On je prepoznao ljepotu i vrijednost bajki braće Grimm te mogućnosti koje one mogu ostvariti u crtane filmu. Tako je ubrzo počeo s adaptacijom najljepših bajki braće Grimm u crtane filmove. U Disneyevu aranžmanu objavljene su sljedeće bajke: *Snjeguljica i sedam patuljaka*, *Crvenkapica*, *Bremenski svirači*, *Pepeljuga*, *Ivica i Marica (Djeca u šumi)*, *Tri praščića (Veliki zločesti vuk)*, *Hrabri mali krojač*, *Uspavana ljepotica*, *Princeza i žaba* i *Matovilka*. Mnoge od ovih bajka u originalu su drugačije te je sam crtani film izmijenjen, a Disneyjeva

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=oBya0yxCrss> (pristupljeno 25.9.2018.)

¹⁹

https://www.youtube.com/watch?v=hWzd1pRdxVo&index=9&list=PLFdR1PILEo_gIe7EO4aqCOHRbmd9dfDj (pristupljeno 25.9.2018.)

²⁰ https://www.youtube.com/watch?v=J7_AXQQB7Eo (pristupljeno 25.9.2018.)

²¹ https://www.youtube.com/watch?v=whGU_zEyr-I (pristupljeno 25.9.2018.)

²² <https://www.youtube.com/watch?v=R4DA6jI-8XM> (pristupljeno 25.9.2018.)

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=SS9tXUj8CHw> (pristupljeno 25.9.2018.)

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=vpwCtWovjrU> (pristupljeno 25.9.2018.)

zasluga jest ta da je u sve priče ubacio sretan kraj i stvorio viziju u kojoj dobro uvijek pobjeđuje zlo, a upravo je to ono čemu se djeca nadaju²⁵. Pozitivni osjećaji koje disneyjeve bajke bude u učenicima, daju im snage za daljnji razvitak njihove racionalnosti. Težak (1990) donosi misao Pialata o diznijevskim filmovima: „Zanemarivši dob gledatelja, ne možemo poreći da je W. Disney uvijek radio za široku publiku; htjeli su, osobito od 1937. predložiti filmove Walta Disney kao prototip filmova za djecu. Doista, izabrani sadržaji, pa i karakter te tehnike, čini se da su čudesno prilagođeni mlađoj publici; ali uvijek ima i ponekih prizora ili likova koji joj nisu dostupni (...)“ (Težak 1990: 316). Valja reći da ekranizirani sadržaji, tj. crtani film u većoj mjeri prati slijed događaja bajke braće Grimm, no ima i sadržaja koji su gdjekad izostavljeni ili pak izmijenjeni. Najčešće su izostavljeni sadržaji u kojima ima podosta nasilja, grubosti, okrutnosti. Posrijedi je riječ o izvrsnim ostvarenjima koje je Disney upotpunio raznim pjesmama te na taj način bajke učinio još privlačnijima i zanimljivijima. Glazba u filmovima predstavlja jedan od izvora emocija. Ona pridonosi općem raspoloženju i obično je to bajkovita glazba koja dočarava svijet bajki. Pritom se gledatelj u potpunosti udubljuje u čaroban svijet u kojem je sve moguće, zanemarujući sve ono što je izvan filma. Dok se u ekraniziranim bajkama braće Grimm javljaju pjesmice, u Grimmovoj verziji javljaju se rimovani stihovi koji još više naglašavaju važnost određenog trenutka.

S obzirom na tehničke mogućnosti dostupne u današnje vrijeme, prikazivanje filma na nastavi nije nikad bilo jednostavnije. Film je visoko upotrebljiv u nastavi, jer se smatra da je novijim generacijama slika zasigurno bliža od riječi. Na nastavi medijske kulture u 7. razredu može se pogledati neki od predstavljenih crtanih filmova, učenike upoznati s originalnom bajkom te na kraju napraviti komparativnu analizu filma s književnim predloškom prema kojem je snimljen. Na taj način učenici će najjasnije uočiti razlike između originalnog, pisanog teksta bajke braće Grimm i Disneyjevog crtano-filmovog filma. U usporedbi pisanog teksta bajki braće Grimm i ekraniziranog sadržaja naglasak bi bio na sadržaju, tj. sadržajnim razlikama, na likovima (vanjski opis i karakterizacija), na stereotipima, na jeziku, na simbolici brojeva i prenošenju vrijednosti te na utvrđivanju u čemu se film udaljio od književnoga predloška. „Bilo gledanjem Disneyjevih ili čitanjem Grimmovih bajki, učenik može naučiti kako steći pozitivne osobine kao što su požrtvovnost, izdržljivost, strpljenje, hrabrost itd., te naučiti o lošim osobinama kao što su ljubomora, zavist, laž, pohlepa, škrtost, itd.“ (Branilović 2016: 27).

²⁵ <http://www.ziher.hr/bajke-i-disney/> (pristupljeno 29.9.2018.)

Otkako se film pojavio, ne prestaje se družiti s književnošću; napaja se njome i napaja je (Težak 1990: 339). Gotovo svako svjetski poznato djelo našlo se na ekranu. „Do danas interes za književnost kao izvorište sadržaja za filmove nije prestao“ pa su ekranizirane brojne bajke braće Grimm. Međutim, brojni igrani filmovi (akcijski filmovi i filmovi koji pripadaju žanru fantastike) iz književnih predložaka, odnosno bajki braće Grimm uzimaju samo poneke elemente, dok samu radnju dotjeruju prema vlastitim željama. Neki od tih filmova su sljedeći: *Ivica i Marica: Lovci na vještice*, *Snjeguljica i lovac*, *Into the Woods*, *Gospodarica zla* i dr. Valja reći da nastavnik koji želi omogućiti učenicima razumijevanje i tumačenje filma, mora najprije poznavati njihov intelektualno-emocionalni razvoj i njihove primateljske mogućnosti (Bjedov 2006: 123). Dakako, valja spomenuti film *Braća Grimm* redatelja Terryja Gilliamia iz 2005. koji nije biografska priča o Jacobu i Wilhelmu, već je riječ o fantaziji u kojoj se braća susreću s likovima iz svojih bajki (Vučić 2006: 238). Igrani film karakterizira raznolika igra: igra scenaristove mašte koje je zapravo igra sadržajem, igra glumca mimikom, gestom, riječju i cjelokupnim djelovanjem, igra kamere odnosno kretanjem te igra režije koja podrazumijeva izbor i redanje sadržaja, boja, svijetlosti i zvuka (Težak 1990: 303). Ovaj film može se učenicima preporučiti da pogledaju, ukoliko imaju interes za takvu tematiku.

Kao dobar izbor filma navodi se engleski igrani film *Pepeljuga* (2000). Originalna ideja klasične verzije bajke braće Grimm u ovom filmu je zastupljena uz pokoje elemente Perraultove Pepeljuge. Radnja je smještena u suvremeno doba u kojem su moda i tehnologija već svima dobro poznate. Ovaj film potaknuo bi učenike na razmišljanje kao i diskusiju. Radnja filma je iznimno dinamična i kao takva uvodi učenika u svijet filmske umjetnosti. S obzirom da se u *Nastavnom planu i programu za osnovne škole za 7. razred* javlja tema *Igrani film*, ovaj film izvrsno bi poslužio za komparativnu analizu s književnim predloškom prema kojemu je snimljen. Težak (1990) u knjizi *Metodika nastave filma* klasificira nekoliko tipova nastavnoga sata filma, no za potrebe ovoga rada važno je spomenuti sat *povezivanja filma s drugim nastavnim područjima*: sat filma i književnosti, sat filma i jezika, sat filma i scenske umjetnosti, sat filma i jezičnog izražavanja i stvaranja te su pritom moguće različite kombinacije jer su odnosi između dvaju ili više područja različiti (Težak 1990:130). U ovom dijelu rada posebice se ističe sat povezivanja filma i književnosti, odnosno komparativna analiza filma s književnim predloškom prema kojemu je nastao. Ustroj nastavnoga sata filma koji predlaže Težak (na primjeru filma *Skakavac* D. Vukotića koji je snimljen prema pripovijetki spisateljice Branke Jurca) te koji je preuzet za potrebe ovoga rada jest sljedeći: motivacija, priča, priprema za film, film (gledanje filma i iznošenje doživljaja) usporedba priče i filma, zaključak (Težak 1990: 81-86). Iako je nastavni sat velikim djelom usmjeren na

usporedbu filma s bajkom braće Grimm prema kojoj je i nastao, filmska kultura može se okoristiti takvom situacijom na način da tijekom čitavog nastavnog sata (u fazama sata u kojima se za to pruža prilika) upotrebljava filmska terminologija (Težak 1990: 474). Tako se u nastavni sat postupno ubacuju filmski nazivi poput: *igrani film*, *animirani film*, *glazba u filmu*, *režiser*, *scenarist*, *filmska ekipa*. U nastavku se navode najbitnije sastavnice nastavnoga sata (nije prikazana cjelovita priprema nastavnoga sata):

Motivacija:

Valja napomenuti da je snažna motivacija na samom početku sata presudna za cijeli nastavni proces. Vrlo je često i sama najava filma motivirajuća za učenike, budući da „učenici vole film pa im najavljivanje gledanja i obrade filma budi radosne, ugodne osjećaje“ (Težak 1990: 131). U ovoj fazi sata učenicima se pokazuje slika Pepeljuge i postavljaju sljedeća pitanja: *Prepoznajete li ovog lika? Gdje ste se susreli s tim likom? Kakvu priču očekujete s naslovom Pepeljuga?* Učenicima se naglasi da će se na satu (opet) susresti s bajkom braće Grimm *Pepeljuga*.

Priča:

Nastavnik kaže učenicima da se ugodno smjeste i poslušaju bajku *Pepeljuga* braće Grimm. Nastavnik interpretativno čita bajku. Nakon što završi s čitanjem bajke, postavlja im par pitanja vezana uz likove i fabulu: *Tko je glavni lik u ovoj bajci? Koje ga vrline krase? Koja je razlika između Pepeljuge i njenih polusestara? Kažite koja bi bila pouka bajke.*

Priprema za film:

U ovoj fazi sata važno je učenike pripremiti za recepciju filma. *Kako bi se osim govorenom ili pisanom riječju drukčije mogla izložiti bajka o Pepeljugi?* (Igrokazom, stripom, filmom) Nastavnik kaže da će se gledati film *Pepeljuga* te podijeli zadatak „zamišljanje filma“. Navedeni zadatak učenici odrade u paru: *Svaki par neka se dogovori o zajedničkom planu za film o Pepeljugi. Hoće li to biti animirani ili igrani film? Hoće li biti pjesme i glazbe u filmu? Ako hoće, koju biste glazbu iskoristili?* Učenici čitaju ideje za film te se o tome kratko raspravlja. Nastavnik najavljuje film *Pepeljuga* s upozorenjem: *Danas ćemo pogledati jedan igrani film koji nosi naslov Pepeljuga. Režiser filma je engleska filmska producentica Beeban Kidron, a scenarist Nick Dear. Film je izašao 2000. godine te dobio brojne pozitivne recenzije. Pripazite po čemu se film razlikuje od bajke koju smo čitali.*

Film:

Kako bi nastava filma protekla u najboljem redu, valja unaprijed pripremiti film na računalu, projektoru ili pak televiziji, tj. projekcija filma mora biti tehnički besprijekorna.

Ako je slika filma tehnički loša, neispravna ili pak dolazi do prekida filma, ne može se očekivati od učenika da mu posvete punu pažnju, a zasigurno ne zapažanje određenih pojedinosti (Težak: 1990: 138). U pravilu, za vrijeme gledanja filma nastavnik, a ni učenici ne komentiraju film.

Budući da film uglavnom izaziva snažne doživljaje kod učenika, nije dobro odmah po završetku filma učenicima postaviti neki zahtjev. Učenicima treba dopustiti da ispucaju svoje osjećaje, da im emocionalna napetost postupno oslabi i omogući objektivnije ulaženje u tkivo umjetnine (Težak 1990: 139). Nakon nekoliko trenutaka, kada su se učenicima slegli doživljaji filma, daje im se sljedeća uputa: *Napišite ukratko kako vas se film dojmio i što ste kao glavnu razliku zapazili između bajke braće Grimm Pepeljuga i filma Pepeljuga*. Učenici u nekoliko rečenica iznose dojam ili sud o filmu koji ih toga trenutka najjače zaokuplja. Učenici potom čitaju svoje zapise i provede se razgovor o njima.

Usporedba priče i filma:

Raširena je spoznaja da brojni filmovi nastali prema književnome predlošku ne prate isti u cijelosti. Gotovo uvijek dolazi do odstupanja u samoj radnji, pa tako i likovima, njihovim imenima te poruke i vrijednosti koje iznosi književni predložak nekad nisu u potpunosti preneseni na film. U ovoj fazi nastavnoga sata učenici će raditi u grupi tako da će svaka grupa morati pronaći poneke razlike. Učenike se najprije podijeli u grupe te se svakoj zada zadatak. Tako bi primjerice prva grupa promatrala razlike u sadržaju, druga grupa razlike u likovima, treća grupa odredila što je zajedničko bajki i filmu, peta grupa zabilježila što je novo u filmu (čega nema u bajci braće Grimm) te bi šesta grupa morala zaključiti jesu li poruka i vrijednosti iz bajke prenesene i na film. Nakon što svaka grupa odradi zadatak, svoja saznanja i spoznaje prezentira ostalim grupama.

Zaključak:

Učenici će reproduktivnim razgovorom sažeti osnovne spoznaje iz prethodnog rada: priču o Pepeljugi braće Grimm, Kidron je preradila i prilagodila mogućnostima filma. Iako postoje brojne sadržajne razlike, poruku iz bajke i njene vrijednosti Kidron zadržava. Tako učenici dolaze do spoznaje da je i u bajci i u filmu glavna pouka da na kraju svega uvijek dobrota i pravda pobjeđuju. Isto tako, ističu se vrijednosti poput: poštuj svoje roditelje i starije, dobra djela bivaju nagrađena i skromnost je vrlina.

* * *

Nastava medijske kulture iznimno je bitna kako bi se učenike osposobilo za komunikaciju s medijima. Učenici znanje stečeno u školi prenose i u vlastiti dom te nastavnik

koji ponudi učenicima dobre i poučne sadržaje na radiju, potaknut će učenike da se njima bave u slobodno vrijeme. Upoznavanje učenika s bajkama braće Grimm putem kazališnih predstava dokaz je da se planirani programski sadržaji mogu ostvariti i izvan škole. Na taj način učenici dolaze do spoznaje da korisnih i zanimljivih sadržaja ima u svim medijima. Usporedba filma i književnoga predloška prema kojemu je film snimljen iznimno je korisna i poučna. Naime, učenici književnome djelu posvećuju više pažnje nego što su to činili prije gledanja filma te će ga u usporedbi s filmom još bolje razumjeti.

6.4. Bajke braće Grimm u nastavi jezičnoga izražavanja

„Nastava jezičnoga izražavanja obuhvaća sustavne vježbe slušanja, govorenja, čitanja i pisanja“ (Visinko 2018: 109). Nadalje, na nastavi jezičnoga izražavanja razvija se znanje o navedenim četirima jezičnim djelatnostima, kao i o njihovoj vrijednosti u životu svakoga čovjeka (Visinko 2018: 109). Smatra se da veliku pozornost treba posvetiti nastavi jezičnoga izražavanja, tj. „najviše vremena i energije ulagati u jezično izražavanje u svim komunikacijskim situacijama koje se ostvaruju u jeziku i pomoću jezika“ (Visinko 2010: 14). Nastava jezičnoga izražavanja sastoji se od sadržaja koji učenike osposobljavaju za polifunkcionalnu uporabu jezika u različitim komunikacijskim situacijama. Jezično izražavanje kao nastavno područje uspostavlja vezu s drugim nastavnim područjima, dakle s nastavom hrvatskoga jezika, književnosti i medijske kulture, ali i s ostalim školskim predmetima. Iznimno je važno poticati i razvijati učenikove sposobnosti i vještine jezičnoga izražavanja, jer se jezična kultura pojedinca prepoznaje upravo u njegovu jezičnome izražavanju (Visinko 2010: 15). Visinko (2018) jezično izražavanje ističe kao primarno nastavno područje u okrilju predmeta Hrvatski jezik u cijeloj odgojno-obrazovnoj okomici (Visinko 2018: 109). Nadalje, naglašava kako su u novijoj metodičkoj literaturi prisutni brojni primjeri kojima se na predlošku književnoga teksta potiče, uvježbava i razvija učenikovo izražavanje u govornoj i pisanoj uporabi jezika (Visinko 2010: 132). Samim time, učenike nakon čitanja književnoga djela valja uputiti na oblike pripovijedanja, opisivanja i raspravljanja.

Ni čitanke, ni udžbenici ni popisi lektire ne nude bajku, pa tako ni bajke braće Grimm, učenicima završnog razreda osnovne škole. To je i razumljivo, jer ako je nastavnik razvijao literarni ukus svojih učenika, oni će sada imati druge literarne ljubavi i za bajku neće biti više vremena (Težak 1969: 66). No bajkama braće Grimm nađeno je mjesta u nastavnom području

jezičnoga izražavanja u 8. razredu. Pozamašan broj bajki braće Grimm može poslužiti kao predložak za nastavu, koji će svaki nastavnik iskoristiti na svoj način, s obzirom na njegovo znanje, kreativnost i vještine. Valja napomenuti da ne postoji razlog zbog kojeg se s vremena na vrijeme ne bi vratili i uronili u čaroban svijet bajki braće Grimm te na taj način mijenjali svijet i razvijali maštu.

6.4.1. Usmena rasprava

Prema *Nastavnom planu i programu* (2006.) za 8. razred pod nastavnim područjem jezično izražavanje navodi se, između ostalog, tema *Rasprava*. Ključni pojmovi navedeni za ovu temu su: raspravljanje, rasprava (diskusija), dokazivanje (argumentiranje), dokaz (argument). Među obrazovnim postignućima navedeno je sljedeće: „slušati i primjereno nastupiti u raspravi; osvijestiti važnost dokazivanja (argumentiranja) u komunikaciji; jasno iznositi svoje dokaze (argumente) izražavajući misli i stavove u pisanoj i govornoj komunikaciji“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Učenici 8. razreda prihvaćaju raspravljачke oblike jezičnoga izražavanja jer su oni u skladu s potrebama njihove razvojne dobi (Visinko 2018: 155). Učenici imaju potrebu kritički se izraziti o svemu što ih okružuje te pokazuju interes za teme poput: odnosi među spolovima, ovisnosti, problemi u obitelji i društvu i općenito problemi odrastanja (Visinko 2018: 155). Prema tome, pretpostavlja se da će učenici u 8. razredu biti zainteresirani za usmenu raspravu, pisanje komentara ili problemskog članka o temi koja njih zanima. Bajka koja je prikladna za učenike u ovom razredu mora sadržavati tematiku koja će učenicima biti zanimljiva i poticajna da o njoj izraze vlastito mišljenje pa tako započnu usmenu raspravu. Također, vrlo je važno poticati razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika putem govornih vježbi. „Vježbe govorenja, zbog svoje prirođenosti čovjeku, učenicima mogu biti vrlo prihvatljive i jednostavne, ako su usto zanimljive i pružaju osjećaj igrivosti, učenici ih još više mogu prihvatiti i njima razvijati svoje vještine govornoga izražavanja.“ (Visinko 2018: 109). Visinko (2010) ističe da učenik „sudjelujući u procesu nastajanja tekstova izvještajnoga i raspravljачkoga obilježja, razvija svoje samopouzdanje i sigurnost jer se bavi neposrednim okruženjem u kojemu propituje događaje i pojave, zapravo ljude i njihove postupke, što znači da sam dolazi s njima u doticaj“ (Visinko 2010: 166).

S obzirom da su se učenici 8. razreda do sada već susreli s bajkom, upoznali brojne pisce koji su pisali bajke, naučili karakteristike bajke te znaju sadržaj većeg broja bajki, na temelju općeg znanja o bajkama moguće je pokrenuti usmenu raspravu. Učenici zasigurno na

temelju stečenog znanja o bajkama imaju vlastito mišljenje o njima i mogu govoriti o tome koje im se sviđaju ili ne sviđaju i zašto te za koje smatraju da su primjerene ili neprimjerene učenicima osnovne škole i zašto. Ponajprije se smatra da bi bajke bile izvrstan poticaj za razvijanje usmene rasprave. Usmena rasprava na nastavi jezičnoga izražavanja organizira se u nekoliko faza. U prvoj fazi utvrđuje se sam problem rasprave na temelju čega i postavljamo teze; u drugoj fazi odvija se opredjeljenje za neku od ponuđenih teza i priprema za usmenu raspravu; u trećoj fazi teza se potvrđuje ili odbacuje (Visinko 2018: 130). Tako bi za učenike 8. razreda bile postavljene sljedeće teze: 1. Bajke braće Grimm namijenjene su samo djeci/učenicima.; 2. Bajke braće Grimm namijenjene su i odraslim čitateljima. Učenicima se daje dovoljno vremena da razmisle o postavljenim tezama te da se opredijele za onu koju bi argumentima mogli potvrditi kao prihvatljivu.

U nastavku se donosi bajka braće Grimm *O ribaru i njegovoj ženi* u poveznici s nastavom jezičnoga izražavanja. S obzirom da se u usmenoj raspravi suprotstavljaju teze, valja pronaći bajke braće Grimm na predlošku kojih je moguće pokrenuti raspravu koja se temelji na suprotnim mišljenjima, stajalištima i iskustvima pojedinaca (Visinko 2018: 130). Ovom bajkom može se potaknuti usmena rasprava kojim se učenici bave u 8. razredu osnovne škole (Visinko 2018: 129). Likovi u ovoj bajci potpuno su drugačijeg karaktera; dok je ribar dobar, skroman i vrijedan, njegova žena je pohlepna, sitničava, vječno nezadovoljna te iskorištava tuđu dobrotu. Učenici će bajku pročitati i razmisliti o njevoj problematici. Nastavnik postavlja teze te otvara raspravu utemeljenu na pročitanoj bajki braće Grimm. Postavljene teze su sljedeće: 1. Želje ribareve žene opravdane su, jer je njima htjela samo malo poboljšati kvalitetu svog života., 2. Bolje je biti skroman kao ribar kako svojom pohlepom ne bi izgubili i ono (malo) što imamo. Među obrazovne ciljeve usmene rasprave ubraja se aktivno sudjelovanje u raspravi pritom poštujući uljudbena pravila koja su unaprijed definirana te izražavanje vlastitih misli, stavova uz pridržavanje teme. Usmenom raspravom razvijaju se i neke odgojne komunikacijske vrijednosti kao što su slušanje svih sudionika rasprave s međusobnim uvažavanjem, prema potrebi korigiranje neumjesnih postupaka kao što je nestrpljivo upadanje drugomu u riječ, nadglasavanje, neumjesne primjedbe i uvrede (Visinko 2018: 130). Nadalje, u odgojne ciljeve spada razvijanje samopouzdanja kod učenika, unapređivanje uljudbenoga i pravilnoga ponašanja tijekom rasprave, kao i razvijanje strpljivosti (ne ulaženje drugima u riječ, dopustiti drugima da završe svoju misao). Faze nastavnoga sata za nastavno područje jezično izražavanje, odnosno nastavnu jedinicu *Usmena rasprava* jesu sljedeće: motivacijski uvod, rad na lingvometodičkom predlošku, najava sadržaja nastavne jedinice, najava teme rasprave, usmena rasprava i sinteza. U nastavku se

navode najbitnije sastavnice nastavnoga sata (nije prikazana cjelovita priprema nastavnoga sata):

Motivacijski uvod:

Kako bi se učenike zainteresiralo na samom početku nastavnoga sata, nastavnik započinje razgovor o bajkama koje poznaju i o njihovim autorima. Pritom ih posebice usmjerava da iznesu vlastito mišljenje o nekoj bajci koja se njima posebno sviđa. Budući da ne vole svi učenici iste bajke, već u samom uvodnom dijelu sata, može se na temelju odgovora učenika o tome koja im se bajka najviše sviđa, reći da dignu ruke svi oni kojima se sviđa bajka A, a potom da dignu ruke svi oni kojima se sviđa bajka B. Učenicima se naglasi da sada postoje dvije skupine oprečna mišljenja.

Rad na lingvometodičkom predlošku:

Učenicima se podijeli tekst bajke braće Grimm *O ribaru i njegovoj ženi*. Kaže im se da tekst pročitaju najprije u sebi, zatim jedan učenik čita bajku naglas. Zatim slijedi kratak razgovor o tekstu (o likovima i karakterizaciji likova, radnji, mjestu radnje).

Najava sadržaja nastavne jedinice:

Potom nastavnik najavljuje vježbu rasprave. *Što je rasprava? Koja je razlika između razgovora i rasprave?* Učenici iznose vlastita mišljenja te nastavnik kreće na pojašnjenje teme rasprave.

Najava teme rasprave:

Nastavnik najavljuje da će se rasprava temeljiti na bajci braće Grimm *O ribaru i njegovoj ženi* te da su postavljene dvije teze. Učenici se trebaju opredijeliti za jednu od ponuđenih teza. *Sada promotrimo suprotstavljene tvrdnje i opredijelimo se za jednu od njih:*

1. Želje ribareve žene opravdane su, jer je njima htjela samo malo poboljšati kvalitetu svog života.,
2. Bolje je biti skroman kao ribar kako svojom pohlepom ne bi izgubili i ono (malo) što imamo. *Pripremite se za raspravu.*

Usmena rasprava:

Učenici koji se opredijele za prvu tezu sjednu na jedan kraj učionice, a oni koji se opredijele za drugu tezu na drugi kraj učionice. Učenici se za raspravu pripremaju u dvjema grupama na način da se iznova vraćaju tekstu bajke, pritom prikupljajući argumente i rečenice kojima će te argumente potkrijepiti. Učenici u grupama izmjenjuju argumente i dogovaraju tko će ih predstavljati i na koji će način govoriti. Predstavnik prve, a zatim druge skupine izlaže zajedničko mišljenje. Nakon toga, svim ostalim učenicima dozvoljava se da dopune svog predstavnika. Učenicima je dozvoljeno da se tokom rasprave predomisle i promijene

mišljenje i prijeđu u drugu grupu. Nakon toga mogu objasniti što ih je navelo na promjenu mišljenja. Nastavnik se mora pobrinuti za to, da rasprava ide u korist one teze koja promovira ono što je istinito, ispravno, pravedno i društveno prihvatljivo. Zatim svaka skupina iznosi svoje mišljenje o vlastitome nastupu te ih protivnička grupa procjenjuje je li govor bio jasan i u skladu s temom, je li ponašanje bilo uljudno, jesu li učenici poštivali pravila uljudbenoga ponašanja.

Sinteza:

Pritom se po završetku rasprave kaže pouka ove bajke te samim time zaključuje rasprava.

6.4.2. Pisano jezično izražavanje

U ovom se dijelu rada žele prikazati mogućnosti razvijanja pisanoga jezičnoga izražavanja potaknutog čitanjem bajki braće Grimm, i to ponajprije iz oblika dopisivanja i raspravljачkog oblika jezičnoga izražavanja u pisanju. „Svi oblici jezičnoga izražavanja pridonose razvijanju učenikove komunikacijske jezične kompetencije, a usto se razvijaju socijalne kompetencije, kao i one strateške i kulturološke“ (Visinko 2010: 43).

Dopisivanje je važan dio oblika jezičnoga izražavanja kojim se u različitim prigodama i u različitom opsegu uspostavljaju odnosi među ljudima te su takvi oblici nužni, važni i vrijedni u svakodnevnoj komunikacijskoj jezičnoj praksi (isto: 45). Takvi oblici su: pismo, čestitka, razglednica, pozivnice, SMS poruke i elektroničke poruke. U nastavku rada, donosi se primjer primjene bajke braće Grimm u obliku jezičnoga izražavanja – pismu.

Raspravljanje kao oblik jezičnoga izražavanja prisutno je u osnovnoškolskome poučavanju te se u nižim razredima postupno uvodi ponajprije samo u govornome izražavanju, a u završnim razredima se osobito razvija (isto: 46). U završnim razredima osnovne škole (7. i 8. razredu) pojačano se pojavljuju raspravljачki oblici jezičnoga izražavanja u pisanju (problemski članak, osvrt, prikaz, komentar i kritika) te se u nastavku donosi primjer primjene bajke braće Grimm pri sastavljanju problemskog raspravljачkog teksta (isto).

Pismo

Pismo kao oblik koji je, uz čestitku i ostale oblike dopisivanja, prethodnik SMS-a i elektroničkih poruka ne bi trebalo izostaviti i zanemariti (Visinko 2010: 197). Pismo se kao oblik jezičnoga izražavanja pojavljuje već u 4. razredu osnovne škole, a u 8. razredu se znanje

o osobnom i otvorenom pismu proširuje (isto: 198). U 8. razredu u sklopu teme *Pismo* navode se sljedeća obrazovna postignuća: „upoznati obilježja osobnoga i otvorenoga pisma; napisati otvoreno pismo poštujući uljudbena pravila i formu pisma; razlikovati stilska obilježja otvorenoga i osobnoga pisma u odnosu na službeni dopis“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). Budući da bi učenici pojedinosti vezane uz ustroj pisma trebali svladati u 4. razredu, u 8. razredu može se pristupiti pisanju pisma. Visinko navodi da nastavna praksa pokazuje da učenici prilično lako svladaju ustroj pisma i da rado sastavljaju pisma namijenjena njihovim vršnjacima ili pak bližnjima (Visinko 2010: 198). Isto tako, navodi da postoje mnogi primjeri uspješnih pisama dragim likovima iz pročitanih knjiga s kojima učenici rado podijele svoje osjećaje i iskustva ili raspravljaju o nekim problemima koji ih trenutno zaokupljaju (isto). S obzirom da su u bajkama braće Grimm brojni zanimljivi, specifični, karakteristični likovi, smatra se da bi učenici 8. razreda mogli izabrati likove kojima će pisati pismo, odnosno zamišljeni lik koji će im biti sugovornik. Učenicima se predlože neki od likova iz bajki (Snjeguljica, Crvenkapica, Trnoružica, Ivica, Marica, Palčić, Pepeljuga, Matovilka i drugi) kojima mogu uputiti pismo te oni mogu odabrati neke od ponuđenih ili pak pisati nekom drugom liku koji nije naveden. Važno je da formalno-pojavni ustroj pisma bude zadovoljen i da učenici sami odaberu o čemu će pisati i što će podijeliti s odabranim zamišljenim likom.

Raspravljajući tip teksta

Donosi se primjer primjene bajke braće Grimm u obliku vježbe koja se odnosi na sastavljanje raspravljajčkog tipa teksta. Umjetnički vrijedna bajka također može poslužiti kao izvrsna „priprema za sastavljanje raspravljajčkih tekstova“ (Visinko 2018: 129). Iako se u 8. razredu u nastavnom području jezičnoga izražavanja ne spominje sastavljanje vezanoga teksta, smatramo da bi to bila izvrsna vježba za učenike. Učenicima će posebice biti zanimljiva vježba razgovora (intervjua) s likom ili životinjom iz bajke. Pri sastavljanju ovakvog teksta posrijedi je i stvaralačko pričanje (zbog motivacijskog postupka – zamišljeni intervju s likom) i raspravljajući tekst (pretpostavlja se postavljanje problemskih pitanja i davanje problemskog odgovora) (Visinko 2010: 146). Bajka braće Grimm koja je odabrana za ovu vježbu je bajka *Braco i seka*. Smatra se da bi ova bajka bila zanimljiva učenicima, zbog toga jer govori o vrijednosti bratske ljubavi i sloge. Također, potiče učenike da promisle o vlastitoj braći i sestrama, kao i njihovoj ljubavi prema njima, ali isto tako, bajka naglašava

važnost ljubavi, snage ljudske volje i upozorava na štetne posljedice prenapljenih odluka. U bajci je pobjeda bratske ljubavi istaknutija od same pobjede dobra.

Zadatak 1:

Zamislite da ste susreli koji od likova ili životinja iz bajke. Njegove osobine, koje ste zapazili čitajući navedenu bajku, neka vam pomognu u određivanju kako ćete i o čemu ćete s njim voditi razgovor i o kojim ćete problemima raspravljati (Visinko 2010: 146). Nakon što ste odabrali lik ili životinju i razmislili o zamišljenom susretu sastavite razgovor.

Smatra se da bi učenicima 8. razreda bilo zanimljivo i da se sami okušaju u pisanju bajke. Težak navodi da će djeca rado pisati svoje vlastite bajke, no ne uvijek s jednakim uspjehom (Težak 1969: 135). Učenici 8. razreda imaju podosta široko znanje o bajkama te poznaju sadržaj brojnih bajki. Stoga će njihove bajke često biti svojevrsne kompilacije, dobivene spretnim povezivanjem dijelova većeg broja različitih, manje ili više poznatih bajki (Težak 1969: 135). No ipak, nastavnik treba inzistirati na što većoj izvornosti. Vrlo dobar savjet koji nastavnik može dati učenicima je taj da maštaju o vlastitoj bajci, da je u mašti izmišljaju i dorađuju i tek kad osjete da imaju dovoljno ideja za pisanje ili dorađivanje bajke, tada pristupe pisanju (Težak 1969: 136).

* * *

Učenici u 8. razredu prihvaćaju raspravljачke oblike jezičnoga izražavanja te se pri usmenoj raspravi ne iznose samo vlastita mišljenja već se razvijaju i neke odgojne komunikacijske vrijednosti. Putem pisanog jezičnog izražavanja, učenici uspostavljaju komunikaciju sa zamišljenim likovima iz odabranih bajki braće Grimm i na taj način produbljuju svoju maštu i razvijaju jezično izražavanje. Primjenom nekih od navedenih prijedloga, nastavnik može poboljšati jezično izražavanje učenika.

7. ZAKLJUČAK

Djeca se s bajkom kao književnom vrstom susreću vrlo rano. Najčešće ih upoznaju navečer prije spavanja, kada im roditelji čitaju brojne poznate bajke, među kojima su zasigurno i bajke braće Grimm, koje ih uvode u čaroban svijet i potiču da razvijaju maštu. Na taj im se način razvija ljubav prema bajkama te im se u kasnijoj dobi rado vraćaju. Braća Grimm, kao najpoznatiji zapisivači bajki, baš kao i njihove bajke i danas žive u srcima brojnih čitatelja.

S obzirom na to da mnogi znanstvenici i roditelji još uvijek postavljaju pitanje trebaju li djeca čitati bajke, u radu su predstavljena dva oprečna mišljenja koja se odnose na pozitivne, odnosno negativne utjecaje bajki na djecu. Smatra se da je važno imati na umu da sve bajke, pa tako i bajke braće Grimm, doprinose dječjoj mašti te se ne smije zanemariti njihova estetska, umjetnička i odgojna vrijednost. Djeci valja predstaviti umjetnički vrijednu bajku iz koje se može puno toga naučiti i razgovarati o istoj, da bi se sve ono što je djeci u bajci neshvatljivo u konačnici objasnilo.

Iscrpno su prikazane razne mogućnosti organiziranja nastave uz primjenu bajki braće Grimm u svim nastavnim područjima školskog predmeta Hrvatski jezik. Iako su bajke braće Grimm već dugo godina prisutne samo na popisu lektire za učenike 1. razreda osnovne škole, mogućnosti njihove primjene u nastavi Hrvatskoga jezika puno su šire te im je nađeno mjesto u 2. i 3. obrazovnom ciklusu tj. u cijeloj okomici osnovne škole. Stoga su predstavljene mogućnosti primjene bajki braće Grimm u 5. razredu u nastavnim područjima književnosti, u 6. razredu u nastavnim područjima hrvatskoga jezika, u 7. razredu u nastavnim područjima medijske kulture te u 8. razredu u nastavnim područjima jezičnoga izražavanja.

Bajkama braće Grimm u nastavi književnosti u 5. razredu pridaje se posebna važnost s obzirom da je to razred u kojem se znanje o bajkama zaokružuje. Učenici bi na temelju dosadašnjeg poznavanja bajki i njihovih obilježja, bez problema trebali pristupiti interpretaciji bajke braće Grimm *Kralj Bradonja*. S obzirom da se ne može sa sigurnošću potvrditi kad su točno učenici spremni za koju bajku, najbolje je da na temelju poznavanja razreda i učenika nastavnik odluči koju će bajku braće Grimm učenicima predstaviti u kojem razredu, s posebnim osvrtom na to koju poruku bajka šalje. Pristupom koji je prikazan u radu nastoji se učenike uvesti u tajni svijet umjetnički vrijednog teksta bajke *Kralj Bradonja* i na taj način oplemeniti i obogatiti njihov unutarnji život. Njime se također postiže da učenici shvate poruke koje im određene bajke šalju, tj. da na konkretnoj bajci *Kralj Bradonja* shvate koje su poželjne ljudske osobine te razvijaju svijest o vrijednosti poštenja. Posebnost prikazanoga

pristupa je u učenikovu uživljanju tijekom interpretativnoga čitanja (i slušanja) bajke koja im pruža određeni odmak od svijeta realnosti. Valja naglasiti da pozitivna poruka bajke učenike potiče na daljnje maštanje.

Izražajnosti bajki braće Grimm, poput bajki Ivane Brlić Mažuranić, pridonose arhaični glagolski oblici. Stoga su te bajke izvrsni lingvometodički predlošci za stjecanje, utvrđivanje i provjeravanje jezičnog znanja o glagolskim oblicima. Učenicima 6. razreda ponuđene su bajke kao lingvometodički predlošci na temelju kojih učenici mogu zapažati, promatrati i opisati neodređeni glagolski oblik (infinitiv) i glagolske oblike za izricanje glagolskih vremena (prezent, perfekt, aorist, imperfekt). Prikazani pristupi odabranim bajkama pridonose zanimljivosti prigodom učenja o glagolskim oblicima za izricanje prošloga vremena, usto razvijaju kreativnost i jezično izražavanje.

Bajke braće Grimm proširile su se svijetom u velikom broju različitih izdanja, raznih verzija i oblika te su likovi iz njih prešli u film (animirani film i igrani film), na kazališne daske, radio, strip, u likovnu umjetnost, glazbu pa čak i u svijet mode. Za nastavno područje medijske kulture u 7. razredu bajke braće Grimm ponuđene su u obliku radioigre, kazališnih predstava te igranih i animiranih filmova. Nastava medijske kulture iznimno je bitna kako bi se učenike osposobilo za komunikaciju s medijima. Učenici znanje stečeno u školi prenose i u vlastiti dom te nastavnik koji ponudi učenicima dobre i poučne sadržaje na radiju, potaknut će učenike da se njima bave u slobodno vrijeme. Odlazak u kazalište kao tradicionalna sastavnica odgojno-obrazovnog procesa doprinosi kulturnom obrazovanju učenika, ali i upoznavanju s više vrsta umjetnosti koje su zastupljene u kazališnoj predstavi, tj. u izvođenju na sceni. Upoznavanje učenika s bajkama braće Grimm putem kazališnih predstava dokaz je da se planirani programski sadržaji mogu ostvariti i izvan škole. Na taj način učenici dolaze do spoznaje da korisnih i zanimljivih sadržaja ima u svim medijima. S obzirom na tehničke mogućnosti koje su u današnje vrijeme dostupne, gledanje filmova na nastavi nikad nije bilo jednostavnije. Samim time, omogućuje se komparativna analiza filma s književnim predloškom prema kojemu je film snimljen. Usporedba filma i književnoga predloška prema kojemu je film snimljen iznimno je korisna i poučna. Naime, učenici književnome djelu posvećuju više pažnje nego što su to činili prije gledanja filma te će ga u usporedbi s filmom još bolje razumjeti.

U radu se pretpostavlja i mogući susret s bajkom braće Grimm i u 8. razredu, i to u nastavnome području jezičnoga izražavanja. Na zanimljive načine predstavljeno je kako se bajke braće Grimm izvrsno mogu uklopiti u obradbu i tijekom uvježbavanja raspravljачkih oblika jezičnoga izražavanja. Učenici u 8. razredu prihvaćaju raspravljачke oblike jezičnoga

izražavanja te se pri usmenoj raspravi ne iznose samo vlastita mišljenja već se razvijaju i neke odgojne komunikacijske vrijednosti. Putem pisanog jezičnog izražavanja, učenici uspostavljaju komunikaciju sa zamišljenim likovima iz odabranih bajki braće Grimm i na taj način produbljuju svoju maštu i razvijaju jezično izražavanje. Primjenom nekih od navedenih prijedloga, nastavnik može poboljšati jezično izražavanje učenika.

Na kraju ovoga rada zaključuje se kako bajke braće Grimm mogu zauzeti mjesto u svakom nastavnom području Hrvatskoga jezika. Za to je potrebno nastavnikove metodičke invencije i kreativnosti. Uključivanje bajki braće Grimm u nastavu Hrvatskoga jezika svakako će rezultirati razvijanjem odnosa prema općeljudskim vrijednostima sadržanim u tim tekstovima. Budući da u stručnim člancima i stručnim knjigama još uvijek nisu razrađeni načini na koje se bajke braće Grimm mogu uvesti u sva nastavna područja Hrvatskoga jezika, ostaje puno prostora za istraživanja, bolje i prihvatljivije ideje i mnogobrojne prijedloge.

8. POPIS LITERATURE

1. Bettelheim, Bruno: *Značenje bajki*. Beograd: Prosveta, 1979.
2. Crnković, Milan: *Dječja književnost: priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga, 1984.
3. Gabelica, Marina; Težak, Dubravka: *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Učiteljski fakultet, 2017.
4. Grimm, J.; Grimm, W. : *Sabrane priče i bajke*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2007.
5. Kermek – Sredanović, Mira: *Djeca – film, priča i pjesma*. Zagreb: Školske novine, 1994.
6. Pintarić, Ana: *Bajke: pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska Osijek, 1999.
7. Pintarić, Ana: *Umjetničke bajke: teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska, 2008.
8. Rosandić, Dragutin: *Književnost u osnovnoj školi: metodičke osnove za interpretaciju umjetničke književnosti (poezije, proze i drame) i narodne književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1984.
9. Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja: (temeljni metodičkknjiževne enciklopedije)*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
10. Solar, Milivoj: *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1982.
11. Tabak, Josip: *Priča o braći Grimm*. U: *Bajke i priče*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1988.
12. Težak, Stjepko: *Interpretacija bajke u osnovnoj školi*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 1969.
13. Težak, Stjepko: *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. Zagreb: Školska knjiga, 1990.
14. Visinko, Karol: *Čitanje: poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga, 2014.
15. Visinko, Karol: *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
16. Visinko, Karol: *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
17. Visinko, Karol: *Zvona zvone jer su potezana*. Zagreb: Profil Klett, 2018.
18. Vučić, Miroslava: *Od narodnih priča do vječnosti: Čuvari bajke – braća Grimm*. U: *Bajke, Grimm J. ; Grimm W.* Zagreb: Školska knjiga, 2006.

Dokumenti

1. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.; lektoriran 2013.

Ostali izvori

1. Bjedov, Vesna: *Metodički pristupi filmu u nastavi hrvatskoga jezika nižih razreda osnovne škole*. *Život i škola*, vol. LII, br. 15-16, 2006. <https://hrcak.srce.hr/25038>, posjet 6.9.2018.
2. Bahat, Ana: *Suvremeni pristupi stripu u nastavi hrvatskog jezika*. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet, 2015. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:129044>, posjet 6.9.2018.
3. Javor, Ranka: *200 godina priča braće Grimm*. *Libri et liberi*, vol. 1., br. 2., 2012, <https://hrcak.srce.hr/100628>, posjet 23.9.2018.
4. Juroš, Ankica: *Radijske emisije za djecu mlađe školske dobi u nastavi hrvatskoga jezika*. Diplomski rad. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 2016. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:067735>, posjet 26.9.2018.
5. Vrnjković, Ljiljana: *Lektira u razrednoj nastavi*. *Život i škola*, vol. LVII, br. 25, 2011. <https://hrcak.srce.hr/71656>, posjet 2.10.2018.
6. <http://www.radiomegaton.hr/novosti/kultura/item/938-stize-grimmix-predstava-za-djecu-i-mlade.html> (pristupljeno 26.09.2018.)
7. <https://radio.hrt.hr/prvi-program/ep/jacob-i-wilhelm-grimm-stolicu-prostri-se/258131/> (pristupljeno 25.09.2018.)
8. https://www.germany.travel/media/content/press_kit/brueder_grimm/press_kit_3/hr/H_R_Brothers_Grimm_Biography.pdf(pristupljeno 6.9.2018.)
9. <http://www.ziher.hr/bajke-i-disney/>(pristupljeno 29.9.2018.)
10. <http://www.ziher.hr/cvilidreta-kazaliste-tresnja-vizualno-atraktivna-adaptacija-dobro-poznate-bajke/> (pristupljeno 26.9.2018.)
11. <https://www.youtube.com/watch?v=oBya0yxCrss> (pristupljeno 25.9.2018.)
12. https://www.youtube.com/watch?v=hWzd1pRdxVo&index=9&list=PLFdR1PILEo_gIe7EO4aqCOHRbmnd9dfDj (pristupljeno 25.9.2018.)
13. https://www.youtube.com/watch?v=J7_AXQQB7Eo (pristupljeno 25.9.2018.)
14. https://www.youtube.com/watch?v=whGU_zEyr-I (pristupljeno 25.9.2018.)
15. <https://www.youtube.com/watch?v=R4DA6jI-8XM> (pristupljeno 25.9.2018.)
16. <https://www.youtube.com/watch?v=SS9tXUj8CHw> (pristupljeno 25.9.2018.)
17. <https://www.youtube.com/watch?v=vpwCtWovjrU> (pristupljeno 25.9.2018.)

9. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Tema ovog rada su bajke braće Grimm u nastavi Hrvatskoga jezika. S obzirom na rijetkost njihove upotrebe u nastavi Hrvatskoga jezika, rad se sustavnije bavi njima. Ovaj rad donosi brojne načine na koje se bajke braće Grimm mogu primijeniti u nastavnim područjima Hrvatskoga jezika, a to su hrvatski jezik, književnost, jezik, jezično izražavanje i medijska kultura. Prema tome, bajke braće Grimm ne moraju se nužno i isključivo rabiti samo u nastavi književnosti. U radu se prikazuje niz prijedloga primjene bajki braće Grimm u svakom nastavnom području Hrvatskoga jezika. Želi se osvijestiti potreba za novim načinima obradbe bajke braće Grimm u postojećem odgojno-obrazovnom sustavu.

Ključne riječi: književnost, hrvatski jezik, medijska kultura, jezično izražavanje, bajke, braća Grimm, osnovnoškolsko obrazovanje

Prijevod naslova rada na strani jezik: Brothers Grimm fairy tales in teaching *Croatian language*

Prijevod ključnih riječi na strani jezik: literature, croatian language, media culture, language workshops, fairy tales, brothers Grimm, elementary school education